

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародних відносин

**Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»**
Освітня програма 291.00.02 «Регіональні студії»

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Студента 4 курсу
денної форми навчання
Макаренка Вадима
Олександровича

Науковий керівник:
викладач кафедри
міжнародних відносин
Ковальчук В. В.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження.....	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження.....	11
РОЗДІЛ 2. ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	14
2.1. Формування європейського вектора зовнішньої політики Великої Британії	14
2.2. Процес та ключові етапи виходу Великої Британії з ЄС	19
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ЄВРОПІ.....	26
3.1. Сучасний стан відносин з Європейським Союзом.....	26
3.2. Британсько-французькі відносини.....	32
3.3. Британо-німецькі відносини.....	40
3.4. Співпраця з іншими країнами-членами ЄС.....	47
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT	53
4.1. Економічні наслідки для зовнішньої політики.....	53
4.2. Безпековий аспект.....	60
4.3. Соціально-політичні наслідки для внутрішньої та зовнішньої політики.....	65
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	76

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Брекзит – Brexit (вихід Великої Британії з Європейського Союзу)

ГТС – Газотранспортна система

ЕСВД – Європейська служба зовнішніх дій

ЄС – Європейський Союз

ІТ – Інформаційні технології

МВФ – Міжнародний валютний фонд

НАТО – Північноатлантичний альянс

РСМ – Регіональні системи моніторингу

СЄ – Спільний ринок Європейського Союзу

СНД – Співдружність Незалежних Держав

СОТ – Світова організація торгівлі

ТМЗ – Тимчасова митної зона

ФТТ – Фінансова транзакція

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується значними змінами в геополітичній архітектурі світу, зокрема в Європі.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю аналізу зовнішньополітичного курсу Великої Британії в умовах нових викликів, які виникли після Brexit. Вихід із ЄС змусив країну переглянути свою роль у регіональній та глобальній політиці, створивши нові можливості, але водночас і суттєві виклики. Зміна торговельних режимів, ускладнення дипломатичних відносин, а також питання безпеки та міграції стали центральними аспектами її зовнішньої політики. Особливе значення має аналіз взаємин між Великою Британією та Європейським Союзом, які тепер базуються на нових економічних і політичних засадах, а також з окремими європейськими країнами, такими як Франція, Німеччина, Італія та інші.

Об'єктом дослідження є європейська зовнішня політика Великої Британії.

Предметом дослідження є особливості формування та реалізації європейської зовнішньої політики Великої Британії на сучасному етапі (після виходу з ЄС).

Метою роботи є аналіз еволюції та ключових аспектів європейської зовнішньої політики Великої Британії після виходу з Європейського Союзу. Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- визначити стан наукової розробки проблеми та охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- проаналізувати історичні передумови формування європейського вектора зовнішньої політики Великої Британії;
- виявити та дослідити ключові напрями європейської зовнішньої політики Великої Британії на сучасному етапі;

- оцінити економічні наслідки Brexit для зовнішньополітичних пріоритетів Великої Британії;
- дослідити вплив Brexit на безпековий та соціально-політичний виміри міжнародної позиції Великої Британії.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані висновки роботи можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень, спрямованих на вивчення політичних, економічних та культурних впливів Великої Британії на світовий порядок в пост-Brexit період.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані практичні напрацювання мають потенціал для використання у сучасній дипломатичній діяльності, зокрема для аналізу історичних основ міжнародних конфліктів та переговорних процесів, а також для вивчення ефективних моделей зовнішньої політики в умовах взаємодії з ЄС. Одержані результати можуть бути корисними для експертів з міжнародної політики, які займаються аналізом сучасної глобальної системи та взаємовідносин між країнами.

Апробація. Матеріали дослідження були представлені 13 червня 2025 року на IV Міжнародній науково-теоретичній конференції «Актуальні наукові цілі, підходи та виклики», що проходила в Дрездені, Німеччина, в рамках теми «Вплив Brexit на міжнародну позицію Великої Британії»¹.

Структура роботи. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, які розбиті на підрозділи, висновків та списку використаних джерел і літератури (62 матеріали). Сукупний обсяг роботи становить 88 сторінок.

¹ Макаренко В. Вплив Brexit на міжнародну позицію Великої Британії. Current scientific goals, approaches and challenges : collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, June 13, 2025. Dresden, Federal Republic of Germany: International Center of Scientific Research. С. 87-89.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Для визначення стану наукової розробки проблеми було здійснено аналіз наукової літератури, що стосується теми зовнішньої політики Великої Британії, зокрема в контексті її міжнародних відносин після Brexit. Основною метою цього аналізу є виявлення актуальних напрямків наукових досліджень щодо зовнішньої політики Великої Британії та визначення взаємозв'язку між історичними аспектами її зовнішньої політики та сучасними викликами. Для цього було проаналізовано роботи як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, що займаються цією тематикою, зокрема з акцентом на економічні, соціально-політичні та безпекові аспекти.

Зарубіжні дослідники, зокрема, звертали увагу на різні етапи розвитку британської зовнішньої політики, починаючи з періоду розквіту Британської імперії. Так, П. М. Кеннеді² у своїй праці зосередився на військово-морській дипломатії Великої Британії та її впливі на зовнішньо-політичну діяльність в етапи розквіту Британської імперії, звертаючи увагу на фактори, що впливали на зовнішньо-політичну діяльність Великої Британії в період глобальних трансформацій. Його робота є важливою для розуміння історичних основ зовнішньої політики Великої Британії³.

Д. Стіл⁴ досліджував етапи підготовки Британської імперії до демократичного укладу за прем'єрства лорда Пальмерстона, а також політичну кар'єру Лорда Солсбері, зокрема в контексті розвитку британської дипломатії, що дозволяє зрозуміти, як британська зовнішня політика розвивалася на перехресті традиційних і нових підходів.

² Kennedy P. The Rise and Fall of British Naval Mastery. PENGUIN UK, 1976. 464 p.

³ Kennedy P. The Realities Behind Diplomacy: Background Influences on British External Policy 1865-1980. Routledge, 1981. 416 p.

⁴ Steele E. D. Palmerston and Liberalism, 1855-1865. Cambridge University Press, 1991. 467 p.

Дж. Чармлі⁵ аналізує концепцію «блискучої ізоляції» в контексті британської зовнішньої політики, роблячи акцент на діяльності таких фігур, як Дізраелі та лорд Ленсдаун, які грали ключову роль у формуванні національної ідентичності Великої Британії на міжнародній арені. Важливим аспектом цієї концепції є національне самовизначення Великої Британії.

А. Фат розглядає пізній період правління королеви Вікторії, зокрема питання «блискучої ізоляції», ставлячи під сумнів її актуальність у світлі сучасних міжнародних відносин. Цей підхід допомагає оцінити вплив Британії на світову політику в умовах глобалізації.

Отте Т. Г.⁶ зосередився на оборонних аспектах британської імперії, зокрема на впливі Кримської війни на зміну зовнішньої політики та дипломатії Великої Британії. Його дослідження дозволяє краще зрозуміти роль Великої Британії у міжнародних конфліктах того часу.

Е. Ламберт⁷ досліджував роль партії Торі в зовнішній політиці Великої Британії XIX століття, особливо у контексті її відносин з континентальною Європою, що дозволяє оцінити важливість внутрішніх політичних процесів для зовнішньої політики.

Вітчизняні автори також значно доповнюють розуміння британської зовнішньої політики. О. В. Чайковська⁸ аналізує політичну діяльність Лорда Солсбері, зокрема його ставлення до колоніальної експансії в контексті британської зовнішньої політики, що дозволяє отримати комплексне бачення взаємозв'язку колоніальних амбіцій і зовнішньої політики Великої Британії.

⁵ Charmley J.. *Splendid Isolation: Britain, the Balance of Power and the Origins of the First World War*. Hodder & Stoughton, 1999. 518 p.,

⁶ Otte T.G. *The Foreign Office and defence of empire, 1856-1914. Imperial Defence The old world order 1856-1956*. 2008. P. 9-29.

⁷ Lambert A. *The Tory World View: Sea Power, Strategy and Party Politics, 1815-1914*. London, 2016. P. 121-148.

⁸ Чайковська О. В. Особливості зовнішньої політики Лорда Солсбері. *Вісник Київського міжнародного університету: збірник наукових праць*. Вип. 7. 2008. С. 1-11.

В. В. Сокирська⁹ розглядає зміни політико-правової системи Великої Британії в контексті колоніальних відносин, зокрема акцентуючи увагу на розвитку Співдружності націй і міждержавних відносин Великої Британії з її домініонами, що є важливим аспектом для розуміння зовнішньої політики в період після розпаду імперії.

У процесі дослідження було використано широкий спектр джерел, що дозволяє побудувати комплексне розуміння зовнішньої політики Великої Британії та її трансформацій після Brexit. До основних джерел належать документи офіційного характеру, включаючи публікації Міністерства закордонних справ Великої Британії та США, а також періодичні видання, що відображають сучасні тенденції в дипломатичній діяльності.

Важливою складовою джерельної бази є новинні ресурси, які висвітлюють поточні зміни у зовнішній політиці Великої Британії після Brexit. Публікації таких видань, як The Guardian, BBC News, The Independent, Financial Times та The Economist дають змогу зрозуміти актуальні питання та відповіді британського уряду на нові виклики, зокрема з питань торгових угод після виходу з ЄС, зміни в дипломатичних відносинах і реакцію на міжнародні події.

Наприклад, The Guardian опублікував ряд матеріалів, що аналізують вплив Brexit на економічні та соціально-політичні процеси Великої Британії, зокрема щодо проблеми імміграції та зміни ролі Великої Британії на міжнародній арені після виходу з ЄС. Financial Times надає глибокий аналіз змін у фінансовому секторі Великої Британії, пов'язаних з втратою доступу до єдиного ринку ЄС та створенням нових торгових відносин поза ЄС¹⁰.

⁹ Сокирська В. В. Трансформаційні процеси в Британській імперії другої половини XIX – першої половини XX ст. Суми, 2018. С. 302-335.

¹⁰ Велика Британія наростила частку вітрової енергії в енергобалансі до 29%. 06 січня 2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/velyka-brytaniia-narostyla-chastku-vitrovoi-enerhii-v-enerhobalansi-do-29>.

Ці новинні ресурси є важливим джерелом інформації для розуміння сучасних аспектів зовнішньої політики Великої Британії, а також для відстеження змін у її стратегічних напрямках після Brexit.

Документи Великої Британії, зокрема «British Documents on the End of the Empire», надають доступ до внутрішньої документації британського уряду в рамках аналізу політики співробітництва з США та іншими країнами. Ці джерела є важливими для розуміння змін у зовнішньо-політичному курсі після Brexit, зокрема щодо взаємодії з країнами Європи та Співдружності націй¹¹.

Джерела США включають матеріали «Foreign Relations of the U.S.», де зібрано конфіденційні документи, що ілюструють зовнішньо-політичні рішення Державного департаменту США в контексті англо-американських відносин після Brexit. Це дозволяє простежити вплив Великої Британії на світову політику через призму її відносин із США.

Розсекречені документи з Національного архіву Великої Британії дозволяють відстежити прийняття ключових рішень у питаннях міжнародної політики та співпраці з іншими державами після Brexit, зокрема в рамках розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин¹².

Отже, на основі аналізу наукової літератури та джерельної бази можна зробити висновок, що тема зовнішньої політики Великої Британії є досить добре розробленою в науковій спільноті, особливо з точки зору її історичної еволюції в контексті розвитку міжнародної системи після Brexit. Вітчизняні і зарубіжні автори надають різні підходи до аналізу політики Великої Британії, її впливу на глобальний порядок, роль у балансі сил на європейському континенті та стабільності міжнародних відносин.

¹¹ Оксфордський інститут міжнародних відносин. Перспективи безпекової співпраці між Великою Британією та ЄС. URL: <https://www.oxford.ac.uk>.

¹² The Economist Intelligence Unit. Post-Brexit Trade Realities: UK and the EU. URL: <https://www.eiu.com>.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

Для вивчення європейського вектору сучасної зовнішньої політики Великої Британії було застосовано комплексний методологічний підхід, який дозволяє всебічно розглянути всі аспекти цієї проблеми. Важливим етапом є визначення ключових понять, які стали основою для дослідження. Одним з таких ключових понять є Брекзит (Brexit)¹³ – процес виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу. Брекзит став важливим етапом, що визначив подальшу зовнішньо-політичну діяльність країни. Він став точкою розлому в її взаєминах з ЄС та іншими державами світу, вплинувши на багато аспектів її зовнішньої політики.

Наступним важливим поняттям є Європейська політика Великої Британії, яка відображала її стратегію у відносинах з ЄС до та після Brexit. Це поняття дозволяє зрозуміти, яким чином Британія адаптувала свою зовнішню політику до нових реалій після виходу з ЄС.

Загалом Зовнішня політика Великої Британії – це стратегічне управління державними відносинами з іншими країнами, яке орієнтоване на забезпечення національних інтересів у глобальному контексті. Це поняття охоплює не лише питання відносин з ЄС, але й більш широкі аспекти міжнародних відносин, зокрема, економічні та безпекові.

Європейський Союз (ЄС), який був важливим партнером Великої Британії до 2020 року, є ще одним ключовим поняттям. Розуміння того, як змінюються відносини Британії з ЄС після Brexit, є важливим для аналізу її сучасної зовнішньої політики.

Що стосується двосторонніх відносин, то це прямі політичні, економічні, соціальні та культурні зв'язки між Великою Британією та іншими державами. Після виходу з ЄС Британія намагається зміцнювати двосторонні зв'язки, укладаючи нові торгові угоди та політичні альянси.

¹³ Hunt A. and Wheeler Br, 'Brexit: All you need to know out the UK leaving the EU' of 10th May 2018 in BBC. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>.

Багатосторонні відносини відображають взаємодію Великої Британії в рамках міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО та інших міжурядових структур. Після Brexit Британія шукає нові шляхи взаємодії в багатосторонньому форматі, що змінює її міжнародну роль.

Важливим аспектом є також суверенітет Великої Британії, який був відновлений після Brexit. Це поняття означає політичну незалежність країни у прийнятті зовнішньо-політичних рішень без обмежень з боку ЄС.

Безпека та оборона – це ще один важливий аспект зовнішньої політики Великої Британії. Після Brexit країна продовжує брати участь у міжнародних миротворчих операціях та зміцнювати свої оборонні позиції, зокрема в рамках НАТО.

Дипломатія – це інструмент реалізації зовнішньої політики через переговори, альянси, укладання угод і співпрацю на міжнародному рівні. Вона залишається ключовим елементом британської зовнішньої політики навіть після виходу з ЄС.

Співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit стала новим напрямом у зовнішній політиці Великої Британії. Країна шукає нові формати партнерства, щоб компенсувати втрату впливу в межах ЄС.

Методологія дослідження охоплює загальнонаукові, загальнотеоретичні та прикладні методи, які дозволяють здійснити комплексний аналіз зовнішньої політики Великої Британії в контексті її європейського вектору після Brexit.

Загальнонаукові методи включають логічний метод та системний підхід. Логічний метод застосовувався для аналізу причинно-наслідкових зв'язків у процесі прийняття політичних рішень щодо Brexit, що дозволило оцінити їхні наслідки для Великої Британії та ЄС. Системний підхід дозволяє розглядати зовнішню політику Великої Британії як складну і багатоаспектну систему, вивчаючи взаємодію між різними її складовими, такими як безпека, економіка, дипломатія.

Загальнотеоретичні методи включають аналіз та синтез. Аналіз дозволяє глибоко вивчити наявну джерельну базу та різні підходи до оцінки зовнішньої політики Великої Британії в контексті її відносин з ЄС та іншими країнами після Brexit. Порівняння теоретичних підходів до зовнішньої політики, зокрема у зв'язку з поняттям «блискучої ізоляції» і Brexit, допомогло виділити ключові зміни в політичній стратегії країни. Синтез використовується для об'єднання різних елементів наукових підходів та створення узагальнених висновків, що стосуються змін у зовнішній політиці Великої Британії.

Прикладні методи включають порівняльно-історичний метод, який дозволяє порівняти сучасні тенденції в зовнішній політиці Великої Британії з її історичним досвідом і досвідом інших країн, що мають схожі процеси, зокрема вихід з економічних або політичних союзів. Джерелознавчий метод використовувався для аналізу документів офіційних джерел Великої Британії та ЄС, що відображають процеси формування зовнішньої політики Великої Британії після Brexit.

Міждисциплінарний підхід дозволяє враховувати політичні, економічні та соціальні фактори, які впливають на формування зовнішньої політики Великої Британії після виходу з ЄС.

Завдяки застосуванню вищезазначених методів стало можливим побудувати чітке уявлення про вплив Brexit на міжнародну позицію Великої Британії, її відносини з ЄС та іншими країнами, а також оцінити ефективність нової зовнішньої політики у різних аспектах – від економічних до безпекових.

Отже, загальнотеоретичні та прикладні методи дозволяють комплексно вивчити зовнішню політику Великої Британії після Brexit, враховуючи історичні, політичні та соціальні зміни. Використані методи дозволили здійснити детальний аналіз понятійно-категоріального апарату та дати більш глибоке розуміння сучасного європейського вектору зовнішньої політики країни.

Підсумовуючи, у першому розділі було здійснено комплексний аналіз понятійно-категоріального апарату та методів, що використовуються для

вивчення зовнішньої політики Великої Британії після Brexit. Визначено ключові поняття, які стали основою для подальшого аналізу, зокрема Брекзит, європейська політика Великої Британії, суверенітет, безпека та оборона. Застосування різноманітних методів дослідження, таких як логічний метод, системний підхід, порівняльно-історичний метод та інші, дозволило здійснити глибокий аналіз змін у зовнішній політиці Великої Британії, зокрема в контексті її взаємин з ЄС та іншими країнами. Методи аналізу, такі як синтез і порівняння теоретичних підходів, допомогли виявити ключові зміни в політичній стратегії Великої Британії, що виникли після Brexit. Загалом, результати дослідження дозволяють сформулювати чітке уявлення про вплив Brexit на міжнародну позицію країни, а також оцінити ефективність нової зовнішньої політики в різних аспектах, таких як економіка, безпека та дипломатія.

РОЗДІЛ 2

ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

2.1. Формування європейського вектора зовнішньої політики Великої Британії

Відносини Великої Британії з Європейським Союзом до 2016 року мали складний, багатогранний характер, що формувався під впливом історичних, економічних, політичних і соціокультурних факторів. Велика Британія, як одна з провідних європейських країн, завжди мала особливе ставлення до інтеграційних процесів у Європі. Попри те, що вона стала членом Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) 1973 року¹⁴, її підхід до європейської інтеграції вирізнявся певною обережністю та прагненням до збереження національного суверенітету.

Історичний контекст цих відносин обумовлений географічним положенням Великої Британії. Як острівна держава, вона традиційно сприймала себе окремо від континентальної Європи. Це спричинило формування унікальної зовнішньої політики, зосередженої на збереженні рівноваги сил у Європі, але без глибокого залучення до її внутрішніх інтеграційних процесів. Відсутність прямого впливу на Велику Британію таких руйнівних наслідків Другої світової війни, як в інших європейських країн, також вплинула на її меншу зацікавленість у проекті об'єднаної Європи, який розглядався багатьма державами як спосіб уникнути майбутніх конфліктів.

На початкових етапах формування ЄЕС Велика Британія залишалася осторонь інтеграційного процесу. Вона ініціювала створення альтернативної організації – Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) 1960 року¹⁵, що

¹⁴ Юдіна Д. Велика Британія – ЄС: Brexit та його наслідки. 2016. С. 1-9.

¹⁵ EFTA: The European Free Trade Association. History. Main events in the history of EFTA from 1960 until today. URL: <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association/history>.

дозволяла уникати політичних зобов'язань, але забезпечувала економічне співробітництво. Однак ЄЕС демонструвало більш успішний розвиток, що спричинило зміну курсу Великої Британії. Її дві попередні спроби вступу в ЄЕС (1961 і 1967 роки) були заблоковані Францією через побоювання впливу британських інтересів на об'єднану Європу.

Членство Великої Британії в ЄЕС з 1973 року мало свої особливості. Одразу після вступу країна ініціювала перший референдум щодо членства у Співтоваристві 1975 року¹⁶. Результати підтвердили підтримку населенням європейського курсу, але скептичне ставлення до інтеграції залишалось. Однією з головних причин цього було небажання ділитися суверенітетом у питаннях законодавства, економічної політики та прав людини.

Упродовж 1980-х років Велика Британія, на чолі з прем'єр-міністром Маргарет Тетчер, активно виступала за реформування ЄЕС. Її уряд наголошував на необхідності скорочення фінансових внесків країни до спільного бюджету та більшої орієнтації на економічну співпрацю, а не політичну інтеграцію. У 1984 році було досягнуто угоди, яка передбачала повернення частини британських внесків, що стало символом особливого статусу Великої Британії у Співтоваристві¹⁷.

1990-ті роки стали періодом нових викликів і змін у відносинах Великої Британії з ЄС. Маастрихтський договір 1992 року, що започаткував Європейський Союз, посилив інтеграційні процеси, включаючи впровадження єдиної валюти – євро. Велика Британія, однак, використала свої права на виключення (opt-out), відмовившись приєднатися до єврозони. Цей крок відображав занепокоєння уряду щодо економічних і політичних наслідків єдиної валюти для країни¹⁸.

У наступні роки британські уряди продовжували балансувати між необхідністю співпраці з ЄС та прагненням обмежити його вплив. Особливе

¹⁶ EFTA: The European Free Trade Association. History. Main events in the history of EFTA from 1960 until today. URL: <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association/history>.

¹⁷ EFTA: The European...

¹⁸ Юдіна Д. Велика Британія... С. 1-9

значення мали дискусії щодо розширення ЄС і впливу імміграції на економіку та суспільство Великої Британії. Лейбористський уряд Тоні Блера у 2004 році дозволив без обмежень працевлаштовуватися громадянам нових членів ЄС¹⁹. Це рішення мало значний економічний ефект, але водночас викликало соціальну напругу та посилювало антиєвропейські настрої.

Із початком фінансової кризи 2008 року європейські проблеми стали ще більш актуальними для Великої Британії. Політика жорсткої економії, спрямована на подолання кризи, викликала обурення частини населення, яке все частіше сприймало ЄС як причину економічних труднощів. Це, разом із міграційною кризою та терористичними загрозами, сприяло посиленню підтримки євроскептичних партій, зокрема Партії незалежності Великої Британії (UKIP)²⁰.

Відносини Великої Британії з ЄС до 2016 року характеризувалися постійним напруженням між прагненням використовувати переваги інтеграції та бажанням уникнути втрати суверенітету. Це створило основу для проведення референдуму щодо членства в ЄС, результати якого стали переломним моментом у відносинах країни з об'єднаною Європою.

Євроскептицизм у внутрішній політиці Великої Британії має глибокі історичні та соціальні корені, що впливали на формування ставлення до європейської інтеграції з моменту її виникнення. Цей феномен визначається скептичним, а подекуди й ворожим ставленням значної частини британського суспільства та політичного істеблішменту до участі країни в європейських структурах. Причини такого підходу варто шукати у взаємодії історичних, культурних, економічних і політичних чинників, які разом створили унікальну політичну культуру та національну ідентичність Великої Британії.

¹⁹ Бойко Н. Міграційна політика Сполученого Королівства та міграція з України (1990-2020 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 41-49.

²⁰ Центр європейських реформ (CER). Аналіз безпекової співпраці Великої Британії та ЄС після Brexit. URL: <https://www.cer.org.uk>.

Однією з ключових причин євроскептицизму є історична роль Великої Британії як острівної держави, яка протягом століть уникала надмірного залучення до справ континентальної Європи. Географічна ізоляція, сильний флот і колоніальна імперія сформували у британців почуття автономії та самодостатності. Упродовж XVIII-XIX століть Велика Британія розглядала Європу радше як простір для балансування сил, ніж як спільноту держав, з якими можна вибудовувати глибокі політичні або економічні союзи. Ця позиція значною мірою вплинула на національну політичну культуру, в якій ідея суверенітету займала центральне місце.

Культурний контекст також відіграє важливу роль у розвитку євроскептицизму. Британці часто сприймали себе як окрему, унікальну націю зі своїми традиціями, правовою системою та політичним устроєм, які не відповідали загальноєвропейським стандартам. Це відчуття унікальності посилювалося тим, що країна уникала багатьох руйнівних наслідків, які принесла Друга світова війна для континентальної Європи. Після війни багато європейських країн бачили в інтеграції спосіб уникнути майбутніх конфліктів, тоді як Велика Британія не мала такого досвіду і, відповідно, не поділяла цих прагнень.

Економічні фактори також стали підґрунтям євроскептицизму. Участь Великої Британії в Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС) з 1973 року супроводжувалася дискусіями про фінансові витрати, що країна несе у рамках цієї організації. Одним із головних аргументів євроскептиків був високий рівень внесків Великої Британії до бюджету ЄЕС, який, на їхню думку, не відповідав отриманим вигодам. Ці питання стали особливо актуальними в 1980-х роках, коли прем'єр-міністр Маргарет Тетчер ініціювала кампанію за повернення частини британських внесків, відому як «британський чек». Хоча угода про зниження фінансового навантаження була досягнута у 1984 році, вона залишила стійке переконання, що Велика Британія несе надмірні витрати через свою участь в європейській інтеграції.

Політичні чинники також зробили значний внесок у формування євроскептицизму. Британський політичний істеблішмент часто розглядав Європейський Союз як загрозу національному суверенітету, особливо у питаннях, що стосувалися законодавства та прав людини. Маастрихтський договір 1992 року, який започаткував Європейський Союз, посилив ці побоювання. Введення єдиної валюти – євро – стало символом поглиблення інтеграції, до якої Велика Британія ставилася з великою обережністю. Правлячий клас, особливо Консервативна партія, був поділений на тих, хто підтримував інтеграцію, і тих, хто категорично її заперечував. Це розділення стало постійним джерелом політичної напруженості.

Соціальні аспекти євроскептицизму також не можна ігнорувати. Розширення Європейського Союзу у 2004 році, коли до організації приєдналися країни Центральної та Східної Європи, викликало значне зростання міграції до Великої Британії. Незважаючи на економічні вигоди від припливу робочої сили, міграція стала джерелом соціального незадоволення, яке активно використовували євроскептичні партії та рухи. Партія незалежності Великої Британії (UKIP), що стала популярною в 2010-х роках, використовувала питання міграції як ключовий аргумент проти членства країни в ЄС.

Роль медіа у поширенні євроскептичних настроїв також є важливим фактором. Значна частина британської преси, включаючи такі видання, як The Sun і Daily Mail, постійно критикувала ЄС, підкреслюючи бюрократичні проблеми та втручання в національні справи Великої Британії. Це формувало уявлення про ЄС як про організацію, що нав'язує непотрібні правила та обмеження²¹.

Наслідки євроскептицизму у внутрішній політиці Великої Британії були значними. Постійна критика ЄС з боку політичних еліт і медіа створила умови для референдуму 2016 року щодо членства країни в ЄС. Євроскептичні настрої

²¹ Сокирська В. В. Трансформаційні процеси в Британській імперії другої половини XIX – першої половини XX ст. Суми, 2018. С. 302-335.

стали основою кампанії за вихід, яка здобула перемогу, отримавши 51,9% голосів. Вихід Великої Британії з ЄС став кульмінацією десятиліть скептичного ставлення до європейської інтеграції та початком нового етапу у відносинах між країною та Європою²².

Євроскептицизм також вплинув на внутрішню політику Великої Британії, спричинивши політичні кризи, зміни урядів і посилення розділень у суспільстві. Референдум 2016 року став причиною значних політичних змін, включаючи відставку прем'єр-міністра Девіда Кемерона, який був прихильником залишення в ЄС, і прихід до влади уряду, який зосередився на виконанні волі виборців щодо Brexit. Крім того, питання європейської інтеграції поглибило регіональні суперечності в межах самої Великої Британії, зокрема у Шотландії та Північній Ірландії, де більшість населення проголосувала за залишення в ЄС.

Отже, євроскептицизм став невід'ємною частиною внутрішньої політики Великої Британії, формуючи як ставлення до європейської інтеграції, так і внутрішню політичну динаміку країни. Його наслідки залишаються актуальними навіть після завершення процесу Brexit, впливаючи на економічну, політичну та соціальну ситуацію у Великій Британії.

2.2. Процес та ключові етапи виходу Великої Британії з ЄС

Політичний контекст референдуму 2016 року у Великій Британії щодо членства в Європейському Союзі формувався на тлі довготривалих внутрішніх і зовнішніх факторів, які сприяли посиленню євроскептицизму в британському суспільстві. Ця подія стала кульмінацією багаторічних дебатів про місце Великої Британії в Європі, її економічні та політичні відносини з ЄС, а також питання національного суверенітету, міграції та ідентичності. Результати референдуму, що завершилися рішенням про вихід країни з ЄС (Brexit), значно вплинули як на внутрішню політику Великої Британії, так і на європейську та глобальну політичну арену.

²² Юдіна Д. Велика Британія...С. 1-9.

Передумови референдуму були закладені у багаторічній історії напружених відносин Великої Британії з Європейським Союзом. Євроскептицизм, що мав свої корені у культурних і політичних особливостях країни, поступово перетворився на основний аргумент політичних партій і рухів, таких як Партія незалежності Великої Британії (UKIP). Зростання популярності цієї партії в 2010-х роках викликало занепокоєння у Консервативної партії, яка прагнула зберегти свої позиції серед виборців, особливо у світлі розбіжностей у поглядах на європейську інтеграцію всередині самої партії.

Політична криза у відносинах Великої Британії з ЄС набула особливої гостроти після фінансової кризи 2008 року та кризи Єврозони, які підкреслили структурні проблеми у функціонуванні ЄС. Одночасно міграційна криза 2015 року стала додатковим фактором, що посилив занепокоєння британців щодо імміграції та контролю над кордонами. Виборці дедалі частіше сприймали ЄС як структуру, що обмежує можливості країни самостійно вирішувати важливі питання внутрішньої політики²³.

Політичний тиск із боку євроскептиків, як у парламенті, так і за його межами, змусив прем'єр-міністра Девіда Кемерона оголосити у 2013 році, що у разі перемоги Консервативної партії на наступних виборах буде проведено референдум щодо членства Великої Британії в ЄС. Кемерон сподівався, що це рішення дозволить послабити тиск з боку євроскептиків і забезпечити політичну стабільність. У 2015 році Консервативна партія здобула перемогу на виборах, що відкрило шлях до виконання обіцянки щодо референдуму²⁴.

Референдум, призначений на 23 червня 2016 року, проводився у складному політичному середовищі. Кампанія перед голосуванням була глибоко розділеною, що відображало як внутрішньополітичні розбіжності, так і розкол у суспільстві. Прихильники залишення в ЄС, об'єднані в кампанію

²³ Брюссельський центр досліджень європейської політики (CEPS). Північноірландський протокол: Виклики імплементації. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ceps.eu>.

²⁴ Юдіна Д. Велика Британія... С. 1-9.

«Сильніші разом» (Stronger In), наголошували на економічних перевагах членства, важливості співпраці у сфері безпеки та впливі Великої Британії як частини європейської спільноти. Вони підкреслювали ризики економічної нестабільності, втрати доступу до єдиного ринку та можливості зниження глобального впливу країни у разі Brexit²⁵.

Опоненти членства в ЄС, згруповані в кампанію «Голосуй за вихід» (Vote Leave), акцентували увагу на поверненні контролю над кордонами, скороченні міграції та зменшенні фінансових внесків до бюджету ЄС. Вони також критикували бюрократичну природу європейських інституцій та вказували на необхідність повернення суверенітету національному парламенту. Ключовим гаслом цієї кампанії стало «Візьмемо контроль у свої руки» (Take Back Control)²⁶.

У ході кампанії обидві сторони використовували інтенсивну риторику та маніпулятивні аргументи, що сприяло посиленню поляризації у суспільстві. Наприклад, прихильники виходу часто зосереджували увагу на питаннях імміграції, стверджуючи, що вихід з ЄС дозволить скоротити приплив мігрантів. Одночасно противники Brexit наголошували на економічних ризиках, зокрема на можливих втратах у торгівлі, інвестиціях і робочих місцях.

Результати референдуму виявилися несподіваними для багатьох аналітиків і політиків. За вихід з ЄС проголосувало 51,9% виборців, тоді як за залишення у складі Союзу – 48,1%. Ці результати підкреслили глибокий розкол у британському суспільстві за регіональними, соціально-економічними та демографічними ознаками. Англія та Уельс переважно підтримали вихід, тоді як Шотландія та Північна Ірландія висловилися за залишення в ЄС.

²⁵ Томашевська М. В. Громадсько-політичний рух «Залишитися» у медіапросторі Великої Британії (2015 – червень 2016 року). Науковий журнал «Політикус»: Політичні інститути та процеси. С. 93-98.

²⁶ Там само. С. 93-98

Молодь і мешканці великих міст частіше голосували за членство в Союзі, тоді як старші покоління та жителі сільської місцевості підтримували Brexit²⁷.

Референдум мав глибокі політичні наслідки. Поразка кампанії за залишення в ЄС призвела до відставки Девіда Кемерона з посади прем'єр-міністра, а Тереза Мей стала новим лідером Консервативної партії та главою уряду. Вона зіткнулася з непростим завданням реалізації результатів референдуму, що вимагало складних переговорів з ЄС і ухвалення важливих рішень щодо майбутніх відносин.

Політичний контекст референдуму також відобразився на міжнародній арені. Рішення про вихід Великої Британії стало сигналом для інших країн-членів ЄС, підкресливши виклики, з якими стикається Союз, включаючи зростання популізму, націоналізму та антиєвропейських настроїв. Водночас результати голосування посилили дискусії про майбутнє ЄС і необхідність реформ у його функціонуванні²⁸.

Отже, політичний контекст референдуму 2016 року був складним і багатограним, поєднуючи внутрішні та зовнішні фактори, які сформували суспільну думку щодо членства Великої Британії в ЄС. Його результати мали далекосяжні наслідки для країни, Європи та глобальної політики, започаткувавши нову еру у відносинах між Великою Британією та ЄС.

Переговори про вихід Великої Британії з Європейського Союзу, відомі як Brexit, стали однією з найскладніших і найважливіших подій в історії європейської інтеграції. Цей процес, що тривав з 2016 до 2020 року, супроводжувався складними дипломатичними маневрами, політичними кризами та економічною невизначеністю як у Великій Британії, так і в ЄС. Головною метою переговорів було визначення умов виходу Великої Британії зі складу ЄС та встановлення основ для майбутніх відносин між сторонами.

²⁷ Юдіна Д. Велика Британія... С. 1-9

²⁸ Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.

Офіційний процес виходу розпочався 29 березня 2017 року, коли прем'єр-міністр Тереза Мей активувала статтю 50 Лісабонського договору, яка передбачає процедуру виходу держави-члена з ЄС. Це дало старт дворічному періоду переговорів, протягом якого обидві сторони мали дійти згоди щодо ключових питань, таких як фінансові зобов'язання, права громадян і межа між Ірландією та Північною Ірландією²⁹.

Першим і одним із найбільш суперечливих аспектів переговорів стало питання фінансового врегулювання. Європейський Союз вимагав, щоб Велика Британія виконала свої фінансові зобов'язання, взяті на себе в межах бюджету ЄС. Це включало участь у багаторічній фінансовій перспективі ЄС, зобов'язання щодо пенсійного забезпечення співробітників ЄС і проєктів, які отримували фінансування за участі Великої Британії. У підсумку сторони погодилися на суму близько 39 мільярдів фунтів стерлінгів, яку Велика Британія мала виплатити протягом кількох років³⁰.

Другим ключовим питанням стало забезпечення прав громадян. Після Brexit мільйони громадян ЄС, які проживали у Великій Британії, та британці, що мешкали в країнах ЄС, опинилися в правовій невизначеності. Переговори зосередилися на тому, щоб гарантувати їхні права на проживання, роботу, освіту та соціальне забезпечення. У результаті було досягнуто угоди, яка забезпечувала збереження основних прав для громадян ЄС у Великій Британії та британців у ЄС, за умови виконання певних формальних вимог³¹.

Особливу увагу в переговорах було приділено питанню ірландського кордону. Північна Ірландія, як частина Великої Британії, мала залишити ЄС, тоді як Республіка Ірландія залишалася його членом. Це створило загрозу виникнення жорсткого кордону між двома частинами острова, що могло б підірвати Белфастську угоду 1998 року, яка поклала край багаторічному

²⁹ Лісабонський договір (договір про реформування Європейського Союзу). URL: <https://coe.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/773>.

³⁰ Лісабонський договір...

³¹ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 258 с.

конфлікту. ЄС і Велика Британія прагнули уникнути фізичної інфраструктури на кордоні, щоб зберегти мир і стабільність. Угода про вихід передбачала створення так званого «бекстопу» – механізму, який забезпечував би відкритий кордон у разі відсутності альтернативного рішення. Однак цей механізм викликав значний опір у британському парламенті, де його сприймали як загрозу для суверенітету країни.

Політичні труднощі у Великої Британії ускладнювали хід переговорів. Угода про вихід, досягнута урядом Терези Мей у листопаді 2018 року, стикнулася з серйозною опозицією в парламенті. Багато депутатів вважали, що угода не відповідає інтересам країни, зокрема через «бекстоп», який міг утримувати Велику Британію у митному союзі з ЄС на невизначений термін. Парламент тричі відхилив угоду, що призвело до відставки Терези Мей у липні 2019 року.

Новим прем'єр-міністром став Борис Джонсон, який зайняв жорсткішу позицію щодо Brexit. Його уряд добився перегляду угоди про вихід, зокрема щодо механізму «бекстопу». Нова угода, укладена в жовтні 2019 року, замінила «бекстоп» протоколом про Північну Ірландію, який передбачав залишення регіону в митному просторі ЄС, але з певними нюансами, що дозволяли уникнути жорсткого кордону³². Це рішення задовольнило обидві сторони, хоча й викликало критику з боку деяких політичних сил.

Парламентські вибори у грудні 2019 року стали поворотним моментом у процесі Brexit (див. табл. 2.1). Перемога Консервативної партії забезпечила Борису Джонсону більшість у парламенті, що дозволило ратифікувати угоду про вихід. Велика Британія офіційно залишила ЄС 31 січня 2020 року, після чого розпочався перехідний період, протягом якого країна продовжувала дотримуватися правил і норм ЄС, але вже без права голосу в його інституціях.

Перехідний період тривав до 31 грудня 2020 року, даючи сторонам час для укладення угоди про майбутні відносини. Цей період став не менш напруженим, оскільки переговори зосередилися на ключових питаннях, таких

³² Юдіна Д. Велика Британія... С. 1-9

як торгівля, рибальство, безпека та регулювання. Врешті-решт, 24 грудня 2020 року сторони уклали Угоду про торгівлю та співпрацю, яка визначила рамки їхніх відносин після Brexit³³.

Таблиця 2.1

Основні етапи процесу виходу Великої Британії з ЄС

Етап	Дата/період	Основні події та рішення
Референдум про членство в ЄС	23 червня 2016 року	Більшість британців (51,9%) проголосували за вихід із ЄС.
Застосування статті 50 Лісабонського договору	29 березня 2017 року	Тереза Мей офіційно розпочала процес виходу, подаючи повідомлення до ЄС.
Переговори про умови виходу	2017–2019 роки	Ведення переговорів між Великою Британією та ЄС про умови виходу, включаючи питання кордону.
Угода про вихід	Листопад 2018 року	Досягнення першого варіанту угоди, яка зазнала критики у британському парламенті.
Політична криза та зміна прем'єра	Липень 2019 року	Борис Джонсон стає прем'єр-міністром; жорсткий підхід до Brexit.
Підписання та ратифікація угоди	Січень 2020 року	Угода про вихід ратифікована обома сторонами.
Завершення перехідного періоду	31 грудня 2020 року	Офіційний вихід Великої Британії з митного союзу та єдиного ринку ЄС

Переговори про вихід і підписання Угоди про вихід були складним і багаторівневим процесом, який вплинув на всі аспекти британського суспільства, політики та економіки. Цей період став випробуванням для дипломатичних можливостей Великої Британії та ЄС, виявивши як їхні слабкості, так і здатність знаходити компроміси в умовах серйозних розбіжностей. Угода про вихід стала важливим кроком у завершенні процесу

³³ Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.

Brexit, хоча багато питань залишаються відкритими й досі впливають на політичний та економічний порядок денний обох сторін³⁴.

Підсумовуючи за розділом, варто зазначити наступне – 1990-ті роки стали періодом нових викликів і змін у відносинах Великої Британії з ЄС. Маастрихтський договір 1992 року, що започаткував Європейський Союз, посилив інтеграційні процеси, включаючи впровадження єдиної валюти – євро. Велика Британія, однак, використала свої права на виключення (opt-out), відмовившись приєднатися до єврозони. Цей крок відображав занепокоєння уряду щодо економічних і політичних наслідків єдиної валюти для країни. Відносини Великої Британії з ЄС до 2016 року характеризувалися постійним напруженням між прагненням використовувати переваги інтеграції та бажанням уникнути втрати суверенітету. Це створило основу для проведення референдуму щодо членства в ЄС, результати якого стали переломним моментом у відносинах країни з об'єднаною Європою.

Наслідки євроскептицизму у внутрішній політиці Великої Британії були значними. Постійна критика ЄС з боку політичних еліт і медіа створила умови для референдуму 2016 року щодо членства країни в ЄС.

³⁴ Клементс Д. Вплив Brexit на європейську інтеграцію. Журнал міжнародних досліджень. 2022. №4(38). С. 56-78.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ЄВРОПІ

3.1. Сучасний стан відносин з Європейським Союзом

Торгово-економічні аспекти взаємовідносин між Великою Британією та Європейським Союзом після Brexit стали ключовою складовою нового формату співпраці, який формувався у складних умовах політичного та економічного розмежування. Вихід Великої Британії з ЄС 31 січня 2020 року ознаменував завершення багаторічної інтеграції, а укладення Угоди про торгівлю та співпрацю в грудні того ж року стало основою для майбутніх відносин. Втім, цей процес був далеко не безболісним і супроводжувався численними викликами як для британської, так і для європейської економіки.

Після Brexit Велика Британія втратила доступ до єдиного ринку та митного союзу ЄС, які забезпечували вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Це стало одним із найбільших викликів для обох сторін, оскільки ЄС залишався основним торговельним партнером Великої Британії. До виходу з ЄС на частку Союзу припадало близько 47% британського експорту та 53% імпорту. Втрата цих переваг вимагала пошуку нових механізмів для підтримання економічної співпраці³⁵.

Одним із ключових елементів нових взаємовідносин стала Угода про торгівлю та співпрацю, яка була підписана 24 грудня 2020 року. Ця угода забезпечила безтарифний і безквотний доступ до ринків ЄС для британських товарів, але при цьому передбачала нові нетарифні бар'єри. Це включало митні перевірки, вимоги до сертифікації, санітарні та фітосанітарні стандарти, що значно ускладнювало торгівлю. Для багатьох британських компаній нові

³⁵ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 78 с.

правила стали джерелом додаткових витрат, затримок і адміністративного навантаження³⁶.

Особливо складною стала ситуація для малого та середнього бізнесу, який не мав ресурсів для адаптації до нових умов. Велика Британія зіткнулася зі скороченням обсягів експорту до ЄС, особливо у галузях, які найбільше залежать від швидкої логістики, таких як агропромисловий комплекс і рибальство. Наприклад, британські виробники морепродуктів повідомляли про значні затримки в доставці продукції до європейських ринків через необхідність виконання нових процедур.

Торгові відносини також ускладнювалися проблемами на кордоні, особливо в перші місяці після Brexit. Нові митні правила викликали черги на пунктах пропуску, такі як порт Дувр, що є головним транспортним вузлом для вантажоперевезень між Великою Британією та Європою. Ці затримки не лише впливали на ефективність торгівлі, але й спричиняли значні економічні втрати для бізнесу.

Окрім цього, вихід Великої Британії з митного союзу створив нові проблеми для ланцюгів поставок, які раніше інтегрувалися в межах ЄС. Наприклад, автомобільна промисловість, яка значною мірою залежала від транснаціональних ланцюгів виробництва, зазнала значних втрат через ускладнення в логістиці та зростання вартості комплектуючих. Це стало викликом не лише для британських, а й для європейських виробників, які також залежали від постачань із Великої Британії.

Питання рибальства стало ще одним конфліктним аспектом у торгівельно-економічних відносинах. Доступ до британських вод став предметом тривалих переговорів, оскільки для багатьох європейських країн, таких як Франція та Іспанія, рибальство в цих водах було важливим економічним ресурсом. Угода про торгівлю та співпрацю передбачала перехідний період, протягом якого європейські рибалки зберігали доступ до

³⁶ Оксфордський інститут міжнародних відносин. Перспективи безпекової співпраці між Великою Британією та ЄС. URL: <https://www.oxford.ac.uk>.

британських вод, але зі скороченням обсягів вилову. Це викликало обурення з обох боків, спричиняючи конфлікти та дипломатичні суперечки.

Сфера послуг, яка становить значну частину британської економіки, також зазнала значних змін. Послуги не були повністю включені до угоди про торгівлю, що призвело до втрати багатьох переваг для британських компаній у фінансовому секторі, страхуванні, юридичних і професійних послугах. Лондон, який довгий час був фінансовим центром Європи, зіткнувся з конкуренцією з боку таких міст, як Франкфурт і Париж, які прагнули залучити бізнес, що раніше обслуговувався в британській столиці.

Попри труднощі, Велика Британія почала активно шукати нові можливості для економічного розвитку за межами ЄС. Уряд ініціював укладення торговельних угод із такими країнами, як Австралія, Японія, Канада та Нова Зеландія, а також заявив про наміри приєднатися до Транстихоокеанського партнерства. Це стало частиною стратегії «глобальної Великої Британії», спрямованої на диверсифікацію торговельних відносин і зниження залежності від ЄС³⁷.

Одним із позитивних аспектів Brexit для Великої Британії стало відновлення контролю над митною політикою та регулюванням. Це дозволило країні впроваджувати власні стандарти та правила, що вважалося перевагою для частини бізнесу, особливо у сферах, де європейські регуляції сприймалися як надмірно обтяжливі. Наприклад, сільськогосподарські виробники отримали можливість застосовувати національні стандарти, які більше відповідали місцевим умовам³⁸.

Втім, довгострокові наслідки торгово-економічних змін після Brexit залишаються невизначеними. Попри початкове падіння торгівлі, спостерігалися певні ознаки стабілізації у 2022-2023 роках, оскільки компанії адаптувалися до нових умов. Проте загальний економічний вплив виходу з ЄС

³⁷ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 92 с.

³⁸ Там само. С.113.

залишається негативним, із прогнозами зниження темпів зростання ВВП у найближчі десятиліття.

Отже, торгово-економічні аспекти взаємовідносин після Brexit стали джерелом як викликів, так і можливостей для Великої Британії та ЄС. Попри збереження значних обсягів торгівлі, нові бар'єри та зміни в регуляторному середовищі створили умови для значних економічних перебудов. Успіх цих реформ залежить від здатності обох сторін адаптуватися до нових реалій і знаходити компроміси, які дозволять підтримувати стабільні та взаємовигідні відносини³⁹.

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу політична та безпекова співпраця між сторонами залишилася важливим елементом взаємовідносин. Незважаючи на значні зміни в структурі відносин, обумовлені Brexit, обидві сторони усвідомлюють необхідність продовження спільної роботи у сфері безпеки, оборони, боротьби з тероризмом, кіберзагрозами та інших ключових напрямках. Хоча Велика Британія більше не є частиною спільних інституцій і рішень ЄС, її глобальна роль і стратегічне значення роблять її незамінним партнером у багатьох аспектах.

Одним із головних питань політичної співпраці після Brexit стало забезпечення координації між Великою Британією та ЄС у зовнішній політиці. До виходу з ЄС країна була активним учасником формування спільної зовнішньої та безпекової політики Союзу, включаючи дипломатичні ініціативи, санкційні режими та участь у місіях з підтримання миру. Після Brexit ці функції припинилися, однак сторони домовилися про необхідність збереження стратегічного діалогу для забезпечення узгоджених підходів до глобальних викликів, таких як конфлікти, порушення прав людини, енергетична безпека та зміни клімату.

³⁹ Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.

Важливою складовою співпраці залишилася участь Великої Британії у санкційних механізмах ЄС. Оскільки країна була одним із лідерів у запровадженні санкцій проти Росії, Ірану та інших країн, її досвід і ресурси є важливими для підтримання міжнародного тиску на країни, що порушують міжнародне право. Угода про торгівлю та співпрацю, укладена в грудні 2020 року, передбачала регулярний обмін інформацією та координацію зусиль у цій сфері, хоча формальні механізми залишаються обмеженими⁴⁰.

Безпекова співпраця після Brexit стала ще одним критично важливим аспектом. Велика Британія має один із найрозвиненіших військових потенціалів у Європі, включаючи ядерний арсенал і значні експедиційні сили. Її участь у НАТО залишається ключовим компонентом європейської безпеки, а також забезпечує зв'язок між Європою та США. Після Brexit Велика Британія зберегла активну участь у спільних військових навчаннях, оперативних групах і стратегічному плануванні НАТО, що є важливим елементом забезпечення стабільності на континенті.

Кібербезпека стала ще однією ключовою сферою співпраці. Зростання кількості кіберзагроз і їхній вплив на критичну інфраструктуру вимагають від Великої Британії та ЄС скоординованих дій. Британія, як одна з провідних країн у галузі технологій і кіберзахисту, продовжує брати участь у програмах обміну інформацією з ЄС, хоча ці механізми значно скоротилися після Brexit. Зокрема, припинення доступу до таких платформ, як Європол і Євроюст, ускладнило співпрацю в боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом. Для пом'якшення цих наслідків сторони домовилися про обмін оперативною інформацією на основі двосторонніх угод.

Одним із найбільш делікатних питань у сфері безпеки стало управління кордонами, особливо в контексті Північної Ірландії. Після Brexit виникла необхідність уникнути жорсткого кордону між Північною Ірландією та

⁴⁰ Євростат. Вплив Brexit на економічні показники країн ЄС. Брюссель: Eurostat, 2023. 76 с.

Республікою Ірландія, що могло б підірвати Белфастську угоду 1998 року. Протокол про Північну Ірландію, укладений у межах Угоди про вихід, забезпечив збереження відкритого кордону, але створив нові виклики для внутрішньої безпеки Великої Британії. Відсутність фізичних перевірок на кордоні ускладнила моніторинг товарів і осіб, що створило потенційні ризики для боротьби з контрабандою та злочинністю.

Крім того, Велика Британія залишила систему спільної оборонної політики ЄС, яка включає такі інструменти, як Постійна структурована співпраця (PESCO) і Європейський оборонний фонд. Однак, у рамках двосторонніх домовленостей, британські військові продовжують брати участь у низці спільних місій та операцій, включаючи підтримку стабільності на Балканах, боротьбу з піратством у Гвінейській затоці та участь у навчальних програмах для військових країн-партнерів.

Окрему увагу було приділено боротьбі з тероризмом і організованою злочинністю. Велика Британія залишилася важливим партнером у цьому питанні завдяки своїм розвиненим розвідувальним службам і технологічним можливостям. Сторони узгодили механізми обміну розвідувальними даними та спільного розслідування міжнародних злочинів. Однак втрата доступу до Шенгенської інформаційної системи та Європолу значно ускладнила цей процес, змусивши обидві сторони шукати альтернативні шляхи співпраці (див. табл. 3.1).

Криза в Україні, яка розпочалася у 2022 році, ще більше підкреслила важливість британсько-європейської співпраці у сфері безпеки. Велика Британія відіграла ключову роль у підтримці України, включаючи постачання озброєнь, фінансову допомогу та участь у міжнародних санкційних режимах проти Росії. Ця співпраця підкреслила здатність Великої Британії та ЄС діяти узгоджено у відповідь на глобальні виклики, попри формальне розмежування після Brexit.

Таблиця 3.1

Напрями сучасних відносин між Великою Британією та ЄС

Напрямок	Характеристика відносин	Проблеми та виклики
Торгівля та митні відносини	Угода про торгівлю та співпрацю забезпечила нульові мита для більшості товарів.	Митні бар'єри, затримки на кордонах, проблеми з документацією.
Сфера безпеки	Співпраця у боротьбі з тероризмом, кібербезпекою, обмін розвідданими.	Обмежений доступ до баз даних ЄС, відсутність формальної участі в його програмах.
Академічна співпраця	Велика Британія не бере участі у програмі Erasmus+, але розвиває нову – Turing Scheme.	Обмежений доступ до європейських наукових ініціатив і фінансування.
Міграція	Запроваджено балову систему для громадян ЄС, нові візові вимоги.	Відтік робочої сили, дефіцит кадрів у низькокваліфікованих секторах.

Отже, політична та безпекова співпраця між Великою Британією та ЄС після Brexit залишається важливим компонентом європейської стабільності. Попри виклики, спричинені виходом Великої Британії з європейських структур, обидві сторони зуміли зберегти основи співпраці, які мають стратегічне значення для регіону. Надалі розвиток цих відносин залежатиме від готовності сторін знаходити компроміси та адаптуватися до нових геополітичних реалій.

3.2. Британсько-французькі відносини

Співпраця у сфері безпеки та оборони між Великою Британією та її європейськими партнерами після Brexit продовжує відігравати ключову роль у підтримці стабільності та безпеки як у Європі, так і на глобальному рівні. Попри те, що вихід Великої Британії з Європейського Союзу створив нові виклики для інтегрованих оборонних механізмів, обидві сторони усвідомлюють взаємну вигоду від збереження співпраці в цій сфері. Це

зумовлено як стратегічним значенням Великої Британії, так і необхідністю забезпечення ефективного реагування на сучасні загрози, які не обмежуються національними кордонами.

Першим ключовим напрямком співпраці в безпеці та обороні є спільна діяльність у рамках НАТО. Велика Британія залишається одним із провідних членів альянсу, роблячи вагомий внесок у його обороноздатність, включаючи фінансову підтримку, надання військових сил і стратегічних ресурсів. Вона забезпечує понад 2% свого ВВП на оборону, що відповідає стандартам НАТО, і бере активну участь у військових місіях та навчаннях альянсу. Участь Великої Британії в забезпеченні східного флангу НАТО, особливо в Балтійському регіоні, є критично важливою для стримування російської агресії та зміцнення безпеки європейських країн⁴¹.

Другим важливим напрямком є двостороннє співробітництво з провідними європейськими державами, такими як Франція та Німеччина. З Францією Велика Британія має міцні оборонні зв'язки, закріплені Лондонською декларацією 2010 року, яка започаткувала створення спільних оперативних сил і програм оборонної співпраці. Ці сили були розгорнуті в Африці та на Близькому Сході для підтримки міжнародних миротворчих ініціатив і боротьби з тероризмом. Співпраця з Німеччиною також фокусується на реагуванні на спільні загрози, зокрема у сфері кібербезпеки та боротьби з організованою злочинністю⁴².

Кібербезпека стала одним із найважливіших компонентів співпраці в оборонній сфері. Зростаюча кількість кібератак на критичну інфраструктуру та державні установи вимагає скоординованих дій. Велика Британія має передові технологічні ресурси та спеціалізовані центри, такі як Національний центр кібербезпеки (NCSC), які дозволяють ефективно реагувати на кіберзагрози. Спільні європейські ініціативи, включаючи обмін інформацією

⁴¹ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 105 с.

⁴² Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 112 с.

про загрози, проведення спільних навчань і розробку нових технологій, забезпечують більш високий рівень захисту для всіх учасників⁴³.

Іншим важливим напрямком є співпраця у боротьбі з тероризмом. Велика Британія накопичила значний досвід у протидії терористичним загрозам, зокрема через розвідувальні мережі та ефективні стратегії запобігання. Британські розвідувальні служби, такі як MI5 і MI6, продовжують співпрацювати з європейськими партнерами для відстеження терористичних груп і запобігання атакам. Хоча після Brexit країна втратила доступ до Шенгенської інформаційної системи, двосторонні угоди дозволяють зберегти обмін критичною інформацією між правоохоронними органами.

Питання протидії гібридним загрозам також знаходиться в центрі уваги співпраці. Велика Британія та ЄС стикаються з дедалі складнішими викликами, які поєднують традиційні військові дії з інформаційними атаками, економічним тиском і підтримкою нестабільності в регіоні. Російська агресія проти України стала яскравим прикладом таких загроз, що вимагають спільної реакції. У відповідь Велика Британія відіграла провідну роль у запровадженні санкцій проти Росії, постачанні зброї Україні та дипломатичному тиску на міжнародній арені.

Крім того, стратегічне значення має співпраця у військово-морській сфері. Розширення зон конфлікту в Арктиці, Чорному морі та інших регіонах вимагає посилення морських сил, а Велика Британія має один із найбільш потужних флотів у Європі. Спільні патрулі, навчання та операції з контролю за морськими кордонами забезпечують стабільність у стратегічно важливих водах.

⁴³ Нельсон М. Європейська політика Великої Британії після 2020 року. Кембридж: Cambridge University Press, 2021. 150 с.

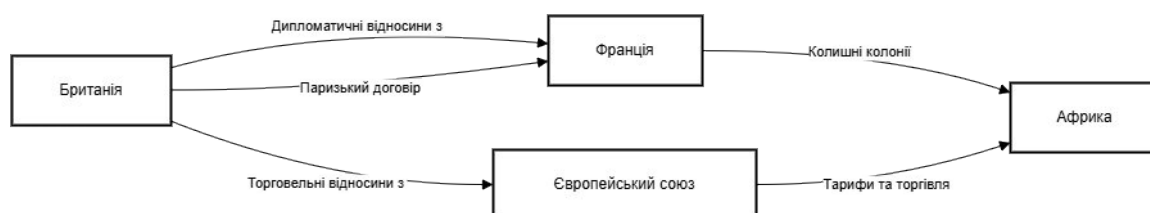

Рис. 2.1. – Взаємодія Великої Британії з Європейським Союзом, Францією та африканськими країнами

Схема 2.1. ілюструє основні аспекти взаємовідносин Великої Британії після Brexit із ключовими міжнародними партнерами, такими як Франція, Європейський Союз та країни Африки. Вона акцентує увагу на декількох рівнях співпраці, включаючи дипломатичні, торговельні та історичні зв'язки.

Згідно зі схемою, Велика Британія підтримує активні дипломатичні відносини з Францією, які ґрунтуються на Паризькому договорі та багатосторонній співпраці в рамках НАТО та інших альянсів. Франція є одним із найближчих партнерів Великої Британії, особливо у питаннях безпеки, оборони та боротьби з тероризмом. Водночас торговельні відносини залишаються важливим аспектом, незважаючи на виклики, що виникли після виходу Великої Британії з ЄС. Конфлікти навколо квот на вилов риби та регуляцій для експортерів є одними з ключових проблем у цих відносинах.

Щодо відносин з Європейським Союзом, основна увага приділяється питанням тарифів та торгівлі. Brexit призвів до введення нових митних бар'єрів, що значно ускладнило торгівлю між Великою Британією та країнами ЄС. З іншого боку, існує співпраця в таких галузях, як безпека, енергетика та зміна клімату, хоча вона й стала менш інтенсивною порівняно з періодом до виходу⁴⁴.

У контексті африканських країн, акцент зроблено на історичні зв'язки Великої Британії та Франції з їхніми колишніми колоніями. Спільна діяльність у цій сфері включає сприяння економічному розвитку, торговельні

⁴⁴ Hunt A., Wheeler Br., 'Brexit: All you need to know out the UK leaving the EU' of 10th May 2018 in BBC. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>.

угоди та гуманітарні програми. Велика Британія активно працює над збереженням свого впливу в Африці, укладаючи нові торговельні договори та забезпечуючи підтримку у вигляді фінансування та освітніх програм.

Отже, схема підкреслює складність та багатогранність міжнародних відносин Великої Британії. Вона відображає як традиційні, так і нові виклики, що стоять перед країною після Brexit, а також наголошує на важливості співпраці з ключовими партнерами для збереження її глобального впливу.

Важливим інструментом для реалізації цих напрямків є спільні військові навчання та тренування. Велика Британія продовжує брати участь у багатонаціональних навчаннях НАТО та ЄС, спрямованих на підвищення взаємосумісності збройних сил. Такі навчання, як «Балтік протектор» і «Тризубець», дозволяють удосконалювати координацію між британськими та європейськими силами, особливо у випадках можливих кризових ситуацій⁴⁵.

Окремо варто зазначити питання ядерного стримування. Як одна з ядерних держав, Велика Британія продовжує відігравати важливу роль у гарантуванні безпеки Європи. Британські ядерні сили, зокрема підводні човни класу Vanguard, забезпечують стратегічний баланс і є одним із ключових елементів спільної оборони у рамках НАТО.

Попри вихід Великої Британії з ЄС, її участь у програмі «Європейський оборонний фонд» є предметом переговорів. Цей фонд забезпечує фінансування для спільних досліджень і розробок у сфері оборонних технологій, і співпраця з Великою Британією в цьому напрямку має важливе значення для зміцнення європейської обороноздатності.

Отже, співпраця Великої Британії з європейськими країнами у сфері безпеки та оборони зберігає свою стратегічну важливість. Незважаючи на виклики, спричинені Brexit, обидві сторони продовжують працювати над зміцненням взаємодії у відповідь на сучасні загрози. Спільні ініціативи в таких сферах, як кібербезпека, боротьба з тероризмом, протидія гібридним загрозам

⁴⁵ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз... С. 125

та ядерне стримування, забезпечують стабільність і безпеку не лише в Європі, а й у світі.

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу багато аспектів двосторонніх відносин між сторонами стали предметом конфліктів, які потребують врегулювання через складні переговори та компроміси. Одним із найпомітніших джерел напруженості стало питання рибальства, яке виявило глибокі розбіжності у поглядах на управління морськими ресурсами. Це питання має не лише економічне, але й політичне значення, оскільки зачіпає національну ідентичність, суверенітет та економічні інтереси обох сторін. Крім того, конфлікти в інших сферах, таких як торгівля, міграція та регулювання, також значно впливають на двосторонні відносини.

Проблема рибальства стала символом боротьби за суверенітет у процесі Brexit. До виходу з ЄС Велика Британія була частиною Спільної політики рибальства (Common Fisheries Policy, CFP), яка забезпечувала спільне управління рибними ресурсами в європейських водах. CFP регулювала доступ до риболовних зон, встановлювала квоти на вилов риби та забезпечувала довгострокове збереження рибних запасів. Однак для багатьох британських рибалок CFP асоціювалася з обмеженням їхніх можливостей і несправедливим розподілом квот, що стало одним із центральних питань у дебатах про Brexit.

Після виходу з ЄС Велика Британія оголосила, що має намір відновити контроль над своїми водами, згідно з Конвенцією ООН з морського права (UNCLOS). Це рішення передбачало зміну правил доступу для європейських рибалок, які традиційно залежали від британських вод. Європейські країни, такі як Франція, Нідерланди та Іспанія, висловили занепокоєння щодо потенційних економічних втрат для своїх риболовних секторів, що спричинило тривалі та складні переговори.

Угода про торгівлю та співпрацю, укладена в грудні 2020 року, передбачала перехідний період у сфері рибальства тривалістю 5,5 років. Протягом цього часу обсяги вилову європейських рибалок у британських водах поступово зменшуватимуться на 25%, а після закінчення періоду

сторони мали провести нові переговори про доступ до вод. Попри цей компроміс, угода не змогла повністю задовольнити жодну зі сторін. Британські рибалки вважали, що отримали менше контролю, ніж очікували, а європейські рибалки зіткнулися з невизначеністю щодо своїх майбутніх можливостей⁴⁶.

Після укладення угоди конфлікти продовжилися. У 2021 році Франція звинуватила Велику Британію в затримках з видачею ліцензій для своїх рибалок, які хотіли продовжити працювати в британських водах. Це спричинило низку інцидентів, включаючи блокування французькими рибалками портів і погрози припинення постачання електроенергії на британські Нормандські острови. Водночас британська сторона заявляла, що її дії відповідають умовам угоди, і наголошувала на необхідності дотримання нових правил доступу⁴⁷.

Франція є одним із провідних партнерів Великої Британії в Європі. Торгові відносини між країнами охоплюють широкий спектр товарів і послуг, серед яких ключову роль відіграють сільськогосподарська продукція, автомобілі, машини та обладнання. Велика Британія імпортує значну частину продуктів харчування з Франції, включаючи вино, сир, фрукти та овочі. У свою чергу, британський експорт до Франції зосереджується на хімічній продукції, фармацевтиці, фінансових послугах та високотехнологічних товарах. Попри митні бар'єри, що виникли після Brexit, обидві країни працюють над спрощенням процедур та адаптацією до нових умов торгівлі.

Франція також відіграє важливу роль в інвестиційному партнерстві. Французькі компанії активно інвестують у британську економіку, особливо у сферу транспорту, енергетики та роздрібної торгівлі. Наприклад, такі корпорації, як EDF, Carrefour і TotalEnergies, мають значну присутність у Великої Британії. Водночас британські інвестиції у Францію включають

⁴⁶ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз... с. 130

⁴⁷ Чайковська О. В. Особливості зовнішньої політики Лорда Солсбері. Вісник Київського міжнародного університету: збірник наукових праць. Вип. 7. 2008. С. 1-11.

фінансові послуги, технологічні стартапи та автомобільну промисловість. Спільні інвестиційні проекти в галузі відновлюваної енергетики, такі як розвиток вітрових електростанцій, свідчать про стратегічну важливість цих відносин⁴⁸.

Інші конфлікти у відносинах між Великою Британією та ЄС також набули значного розголосу. Наприклад, питання митних перевірок у Північній Ірландії стало джерелом тривалих суперечок. Протокол про Північну Ірландію, укладений у рамках Угоди про вихід, передбачав збереження регуляторних норм ЄС у цьому регіоні для уникнення жорсткого кордону з Ірландією. Однак це призвело до появи митного кордону в Ірландському морі, що викликало невдоволення у Північній Ірландії та стало приводом для нових переговорів.

У сфері торгівлі також виникли численні труднощі. Втрата Великою Британією доступу до єдиного ринку ЄС та введення нових митних процедур спричинили затримки, зростання витрат і скорочення обсягів торгівлі. Особливо постраждали галузі, які залежать від швидкої логістики, такі як харчова промисловість і транспорт. Європейські компанії, які імпортують британські товари, зіткнулися з додатковими адміністративними труднощами, що призвело до зниження попиту.

Перспективи вирішення цих конфліктів багато в чому залежать від готовності обох сторін до компромісів і довгострокової співпраці. У сфері рибальства необхідно досягти домовленостей, які враховуватимуть інтереси як британських, так і європейських рибалок. Це може включати спільні програми управління рибними ресурсами, технічну допомогу та інвестиції у розвиток риболовного сектору.

Для врегулювання питань митних перевірок і торгівлі необхідно розробити більш ефективні механізми, які зменшать адміністративний тиск на

⁴⁸ Бойко Н. Міграційна політика Сполученого Королівства та міграція з України (1990-2020 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 41-49.

бізнес і забезпечать вільний рух товарів. Це може включати спрощення процедур перевірки, впровадження цифрових технологій і збільшення обсягів співпраці у сфері регулювання (див. табл. 3.2).

Крім того, важливу роль у вирішенні конфліктів відіграє політичний діалог на високому рівні. Регулярні зустрічі між лідерами Великої Британії та ЄС, а також створення постійних форумів для обговорення питань взаємовідносин можуть допомогти уникнути ескалації конфліктів і забезпечити стабільність⁴⁹.

Таблиця 3.2

Співпраця Великої Британії та Франції у сфері безпеки та економіки

Напрямок	Основні аспекти співпраці	Конфлікти та суперечності
Оборона	Спільні військові навчання, співпраця у ядерній сфері, розробка авіаційних технологій.	Напруженість через відносини з НАТО, питання самостійної політики обох держав.
Морська безпека	Патрулювання Ла-Маншу, боротьба з нелегальною міграцією.	Спори щодо квот на вилов риби, загострення після Brexit.
Торгівля	Франція є важливим торговельним партнером, особливо у с/г.	Нові митні бар'єри, ускладнення експорту та імпорту товарів.
Міграція	Партнерство у вирішенні міграційних криз.	Напруження через нелегальну міграцію через Ла-Манш.

Отже, конфлікти у відносинах між Великою Британією та ЄС після Brexit відображають складність процесу розмежування та необхідність пошуку нових моделей співпраці. Хоча багато питань залишаються невирішеними, існують перспективи для конструктивного діалогу та спільного пошуку рішень, які враховуватимуть інтереси обох сторін. Успіх

⁴⁹ Тревор Х. Політика та економіка у Великої Британії після виходу з ЄС. Оксфорд: Oxford University Press, 2021. 245 с

цих зусиль залежить від готовності до компромісів і прагнення зберегти стабільність у взаєминах.

3.3. Британо-німецькі відносини

Економічне партнерство між Великою Британією та Німеччиною є одним із ключових компонентів двосторонніх відносин, які тривалий час формувалися на основі взаємної вигоди та стратегічної важливості. Після Brexit ці відносини зазнали змін, але обидві країни продовжують залишатися важливими партнерами в економічній сфері, зберігаючи значний обсяг торгівлі та інвестицій. Німеччина, як найбільша економіка Європейського Союзу, і Велика Британія, яка займає провідні позиції у світовій торгівлі та фінансах, мають багато спільних інтересів і можливостей для співпраці.

Торгівля товарами та послугами між Великою Британією та Німеччиною є основою економічного партнерства. Німеччина є одним із найбільших торгових партнерів Великої Британії, а британський ринок є важливим для німецьких експортерів. До виходу Великої Британії з ЄС Німеччина стабільно займала перше місце серед країн-партнерів Великої Британії за обсягами торгівлі товарами. Основними категоріями німецького експорту до Великої Британії є автомобілі, промислове обладнання, електроніка та фармацевтична продукція. У свою чергу, Велика Британія експортує до Німеччини продукцію хімічної промисловості, авіаційні компоненти, товари харчової промисловості та фінансові послуги.

Автомобільна промисловість є одним із найважливіших секторів торгівлі між двома країнами. Німецькі автомобільні бренди, такі як BMW, Mercedes-Benz, Volkswagen та Audi, користуються великим попитом у Великій Британії. Велика частина цих автомобілів постачається через комплексні ланцюги поставок, які включають виробництво деталей і компонентів у різних країнах Європи. Вихід Великої Британії з єдиного ринку ЄС створив нові бар'єри, такі як митні перевірки та сертифікаційні вимоги, що ускладнило

торгівлю. Проте обидві країни працюють над тим, щоб мінімізувати ці бар'єри, забезпечивши безперервність поставок.

Інвестиції також є важливою складовою економічного партнерства між Великою Британією та Німеччиною. Німецькі компанії є одними з найбільших іноземних інвесторів у британську економіку, особливо у галузях автомобілебудування, хімічної промисловості, фінансів і технологій. Німецький бізнес активно представлений у Великій Британії через дочірні компанії та філії, створюючи робочі місця і сприяючи економічному розвитку. У свою чергу, британські компанії інвестують у Німеччину, особливо у сфери фінансових послуг, роздрібної торгівлі та високих технологій.

Попри вихід Великої Британії з ЄС, фінансовий сектор залишається важливим напрямком співпраці. Лондон залишається провідним фінансовим центром світу, і багато німецьких банків, страхових компаній та інвестиційних фондів підтримують свої операції у британській столиці. Хоча Brexit створив нові виклики для фінансових установ через втрату «паспортних прав», які дозволяли надавати послуги в усьому ЄС, обидві країни працюють над пошуком рішень для збереження фінансових потоків.

Сектор відновлюваної енергетики та кліматичних технологій став новим напрямком співпраці між Великою Британією та Німеччиною. Обидві країни мають амбітні цілі щодо зменшення викидів вуглецю та переходу до зеленої економіки. Німецькі компанії активно інвестують у британські проєкти з розвитку вітрової енергетики, сонячних електростанцій та систем зберігання енергії. Ця співпраця дозволяє обом країнам не лише розвивати власні технології, але й забезпечувати глобальне лідерство у сфері боротьби зі зміною клімату⁵⁰.

Brexit також змінив динаміку регулювання торгівлі між Великою Британією та Німеччиною. Втрата доступу Великої Британії до єдиного ринку ЄС призвела до зростання адміністративного навантаження для бізнесу. Це включало необхідність отримання сертифікатів відповідності, дотримання

⁵⁰ Лісабонський договір...

митних процедур і забезпечення виконання нових правил санітарного та фітосанітарного контролю. Німецькі компанії, що експортують до Великої Британії, змушені адаптувати свої операції до нових умов, інвестуючи в логістичні рішення та технології для зменшення витрат.

Окрім економічної взаємодії, важливим елементом партнерства є співпраця у сфері науки, досліджень та інновацій. Велика Британія та Німеччина мають розвинуту інноваційну екосистему, що включає провідні університети, дослідницькі центри та стартапи. Попри вихід Великої Британії з програм ЄС, таких як Horizon Europe, обидві країни шукають шляхи для продовження співпраці у галузі досліджень через двосторонні угоди та спільні проєкти (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Економічна співпраця між Великою Британією та Німеччиною:
основні напрями**

Напрямок співпраці	Ключові характеристики	Виклики та проблеми
Торгівля товарами	Німеччина є найбільшим торговельним партнером Великої Британії у ЄС, особливо у галузі автомобілебудування та промислових товарів.	Нові митні бар'єри після Brexit, затримки у постачанні комплектуючих.
Фінансові послуги	Німецькі банки активно працюють у Лондоні, Велика Британія підтримує фінансування німецьких проєктів.	Регуляторні відмінності після виходу Великої Британії з ЄС.
Енергетика та зелена економіка	Співпраця у проєктах відновлюваної енергетики, спільні ініціативи щодо зниження викидів CO ₂ .	Висока вартість технологій, відмінності в регуляціях енергетичних ринків.
Освіта та дослідження	Участь у спільних наукових програмах, обмін студентами через альтернативи Erasmus+.	Зменшення кількості британських студентів у німецьких університетах.

Питання торгівлі послугами також залишаються важливими у двосторонніх відносинах. Британські компанії надають широкий спектр послуг німецькому ринку, включаючи консалтингові, юридичні, освітні та медичні послуги. З іншого боку, німецькі компанії активно розширюють свою присутність у сфері інформаційних технологій та програмного забезпечення у Великої Британії.

Перспективи економічного партнерства між Великою Британією та Німеччиною залежать від успішності адаптації обох сторін до нових умов співпраці після Brexit. Зростаюча конкуренція на глобальному ринку, виклики, пов'язані зі зміною клімату та цифровізацією, створюють нові можливості для співпраці. Обидві країни усвідомлюють важливість підтримання економічних зв'язків, що забезпечують стабільність та процвітання не лише для них, але й для Європи в цілому.

Отже, економічне партнерство між Великою Британією та Німеччиною залишається міцною основою двосторонніх відносин, навіть попри виклики, спричинені Brexit. Успішна торгівля, інвестиції та співпраця у сферах інновацій та екологічних технологій демонструють прагнення обох країн до взаємовигідної співпраці, яка забезпечує стабільність та розвиток в умовах нової геополітичної реальності.

Спільні ініціативи Великої Британії та Німеччини у сфері кліматичних змін та міжнародної безпеки демонструють глибоку зацікавленість обох країн у глобальній стабільності, сталому розвитку та ефективному вирішенні ключових викликів сучасності. Попри вихід Великої Британії з Європейського Союзу, ці країни продовжують активно співпрацювати у зазначених сферах, усвідомлюючи, що вирішення таких проблем, як зміна клімату та загроза міжнародній безпеці, вимагає колективних зусиль і координації на багатосторонньому рівні.

У галузі кліматичних змін Велика Британія та Німеччина залишаються світовими лідерами, які активно працюють над досягненням цілей Паризької угоди 2015 року та переходом до низьковуглецевої економіки. Обидві країни

встановили амбітні національні цілі зі скорочення викидів парникових газів: Німеччина планує стати кліматично нейтральною до 2045 року, тоді як Велика Британія ставить за мету досягти цієї ж мети до 2050 року. Ці зобов'язання супроводжуються широким спектром політичних ініціатив, економічних реформ і технологічних інновацій, спрямованих на зміну традиційних моделей енергоспоживання та виробництва⁵¹.

Однією з ключових сфер співпраці між країнами є розвиток відновлюваної енергетики. Німеччина, яка є лідером у виробництві та впровадженні вітрової та сонячної енергії, ділиться своїм досвідом із Великою Британією, яка, у свою чергу, активно інвестує у морську вітрову енергетику. Британський уряд планує досягти потужності 50 ГВт у сфері морської вітрової енергетики до 2030 року, що є важливою складовою її стратегії декарбонізації. Обидві країни беруть участь у спільних проєктах з будівництва вітрових ферм у Північному морі, а також у розробці інноваційних технологій зберігання енергії, які забезпечують стабільність електропостачання навіть у періоди нестачі відновлюваних ресурсів⁵².

Співпраця у сфері кліматичних фінансів також є важливим елементом партнерства. Обидві країни розуміють необхідність фінансової підтримки країн, що розвиваються, для впровадження екологічно чистих технологій і адаптації до наслідків кліматичних змін. Велика Британія та Німеччина є одними з найбільших донорів міжнародних кліматичних фондів, таких як Зелений кліматичний фонд (Green Climate Fund) і Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility). Ці внески дозволяють підтримувати проєкти з охорони довкілля, розвитку сталого сільського господарства, модернізації інфраструктури та захисту біорізноманіття у країнах із низьким рівнем доходів.

⁵¹ Європейський центральний банк (ЄЦБ). Фінансові виклики після Brexit: перспективи для Великої Британії. Франкфурт-на-Майні: ECB Reports, 2022. 98 с.

⁵² Велика Британія наростила частку вітрової енергії в енергобалансі до 29%. 06 січня 2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/velyka-brytaniia-narostyla-chastku-vitrovoi-enerhii-v-enerhobalansi-do-29>.

Окрім цього, обидві країни активно працюють у рамках міжнародних форумів, таких як Конференція ООН зі зміни клімату (COP). Наприклад, під час COP26 у Глазго в 2021 році Велика Британія виступила організатором заходу, де Німеччина відіграла ключову роль у просуванні ініціатив щодо зменшення викидів метану, захисту лісів і скорочення використання вугілля. Ці спільні зусилля стали важливим сигналом для світової спільноти про те, що співпраця у сфері кліматичних змін залишається пріоритетом для обох країн⁵³.

У сфері міжнародної безпеки Велика Британія та Німеччина продовжують бути ключовими гравцями, які беруть активну участь у забезпеченні стабільності в Європі та за її межами. Попри те, що Велика Британія залишила Європейський Союз, її співпраця з Німеччиною у рамках НАТО залишається міцною основою для спільних оборонних ініціатив. Обидві країни визнають важливість збереження єдності альянсу у відповідь на виклики, такі як агресія Росії, тероризм, гібридні загрози та нестабільність на Близькому Сході⁵⁴.

Одним із найяскравіших прикладів співпраці є підтримка України у боротьбі з російською агресією. Обидві країни надають значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, сприяючи посиленню обороноздатності України. Німеччина та Велика Британія спільно працюють над розширенням санкційного тиску на Росію, зміцненням східного флангу НАТО та забезпеченням постачання озброєнь. Велика Британія, зокрема, відіграє провідну роль у навчанні українських військових, тоді як Німеччина фокусується на постачанні сучасної техніки, такої як системи ППО та артилерія.

Кібербезпека стала ще однією важливою сферою співпраці у міжнародній безпеці. Зростаюча кількість кібератак на критичну інфраструктуру, фінансові системи та урядові установи вимагає

⁵³ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз... С.132

⁵⁴ Центр європейських реформ (CER). Аналіз безпекової співпраці Великої Британії та ЄС після Brexit. URL: <https://www.cer.org.uk>.

скоординованих дій. Обидві країни активно працюють над посиленням своїх кіберзахисних можливостей, обмінюючись інформацією про загрози та розробляючи нові технології для протидії кібератакам. Велика Британія та Німеччина також беруть участь у спільних навчаннях НАТО, спрямованих на покращення готовності до кіберінцидентів.

Глобальна боротьба з тероризмом також залишається спільним пріоритетом для Великої Британії та Німеччини (див. табл. 3.4). Британські розвідувальні служби, такі як МІ6, та німецькі служби, включаючи Федеральну розвідувальну службу (BND), підтримують тісну співпрацю у відстеженні та нейтралізації терористичних груп. Спільні операції, спрямовані на боротьбу з фінансуванням тероризму, розробку контртерористичних стратегій і запобігання радикалізації, є важливим елементом цього партнерства.

Таблиця 3.4

Політичні та оборонні аспекти британсько-німецької співпраці

Напрямок	Характеристика	Перешкоди
Європейська безпека	Спільна робота у рамках НАТО, підтримка стабільності на східних кордонах альянсу.	Відмінності у підходах до стратегій стримування Росії.
Кібербезпека	Спільні ініціативи у сфері захисту від кіберзагроз, обмін даними про атаки.	Різниця у підходах до захисту приватних даних та державного регулювання.
Міграційна політика	Координація дій у боротьбі з нелегальною міграцією.	Різне бачення щодо інтеграції біженців та гуманітарних програм.
Глобальна дипломатія	Спільна участь у переговорах щодо кліматичних змін та міжнародної торгівлі.	Політичні розбіжності щодо відносин із США та Китаєм.

Отже, спільні ініціативи Великої Британії та Німеччини у сфері кліматичних змін та міжнародної безпеки ілюструють їхню здатність досягати значущих результатів у вирішенні глобальних викликів. Попри політичні та економічні зміни, викликані Brexit, ці країни залишаються стратегічними партнерами, які працюють над створенням стабільнішого та безпечнішого світу. Співпраця у цих сферах має значний потенціал для розвитку і демонструє важливість спільних дій у забезпеченні глобальної стабільності та сталого розвитку.

3.4. Співпраця з іншими країнами-членами ЄС

Економічні зв'язки Великої Британії з іншими європейськими країнами залишаються важливим аспектом її зовнішньоекономічної діяльності, попри вихід із Європейського Союзу. Brexit значною мірою вплинув на структуру та динаміку цих зв'язків, створивши нові виклики для торгівлі, інвестицій та економічної співпраці. Проте Велика Британія продовжує активно розвивати взаємовигідні відносини з такими країнами, Італія, Іспанія, а також державами Північної та Східної Європи. Ці відносини формуються на основі історичних зв'язків, географічної близькості та спільних економічних інтересів.

Італія також займає важливе місце серед торгових партнерів Великої Британії. Італійський експорт до Великої Британії включає автомобілі, текстиль, моду, сільськогосподарську продукцію та меблі. Особливо популярними серед британських споживачів є італійські бренди автомобілів, такі як Fiat і Ferrari, а також дизайнерський одяг і аксесуари. У свою чергу, британський експорт до Італії охоплює продукцію хімічної промисловості, фармацевтику, авіаційні компоненти та фінансові послуги. Співпраця між країнами у сфері туризму є ще одним важливим аспектом економічних зв'язків, оскільки громадяни обох країн активно подорожують один до одного.

Італійські компанії також інвестують у британську економіку, зокрема у сфери гастрономії, ресторанного бізнесу та будівництва. Наприклад, мережі італійських ресторанів, таких як Carluccio's і Prezzo, є популярними у Великій

Британії. Водночас британські інвестиції в Італію охоплюють такі галузі, як технології, фінанси та нерухомість.

Іспанія є ще одним важливим економічним партнером Великої Британії, особливо у сфері туризму та нерухомості. Велика кількість британців має власність в Іспанії, що робить цю країну ключовим напрямком для британських інвестицій у житлову та комерційну нерухомість. Іспанський експорт до Великої Британії включає фрукти, овочі, оливкову олію, вина, автомобілі та текстиль. У свою чергу, британський експорт до Іспанії охоплює хімічну продукцію, фармацевтику, технології та послуги у сфері туризму.

Держави Східної Європи також є важливими партнерами Великої Британії. Наприклад, торгівля з Польщею, Чехією та Угорщиною охоплює широкий спектр товарів, включаючи автомобілі, електроніку, машини та обладнання. Велика кількість робітників з цих країн працює у Великій Британії, що сприяє підтриманню двосторонніх зв'язків у сфері трудової міграції. Крім того, британські компанії активно інвестують у регіон, зокрема у розвиток технологічного сектору та виробництва.

Попри виклики, пов'язані з Brexit, економічні зв'язки Великої Британії з іншими європейськими країнами залишаються життєздатними та перспективними. Уряди та бізнес-спільноти обох сторін працюють над мінімізацією негативних наслідків виходу з ЄС, спрощенням митних процедур та адаптацією до нових регуляторних умов. Подальший розвиток цих відносин залежатиме від здатності обох сторін знаходити компроміси, укласти нові двосторонні угоди та інвестувати у спільні проекти, що сприятимуть економічному зростанню та стабільності в регіоні.

Політичний діалог і культурна співпраця між Великою Британією та іншими європейськими країнами після виходу з Європейського Союзу залишаються важливими елементами міжнародних відносин. Незважаючи на зміни у форматі взаємодії, Велика Британія продовжує активно працювати над зміцненням зв'язків з європейськими державами у політичній та культурній сферах (див. табл. 3.5). Ця співпраця спрямована на вирішення спільних

проблем, підтримку стабільності та безпеки, а також збереження спільних цінностей і традицій, які є невід’ємною частиною європейського континенту.

Таблиця 3.5

Основні напрямки співпраці Великої Британії з Італією, Іспанією та Скандинавськими країнами

Країна	Галузь співпраці	Основні ініціативи	Виклики
Італія	Військово-промисловий комплекс	Спільна розробка авіаційних технологій, участь у програмах НАТО.	Проблеми з фінансуванням нових проектів, економічна нестабільність.
Іспанія	Морська безпека	Патрулювання у Середземному морі, боротьба з організованою злочинністю.	Суперечки щодо Гібралтару, недостатня координація з питань міграції.
Скандинавські країни	Енергетика та екологія	Розвиток вітрової енергетики, спільні кліматичні ініціативи.	Висока залежність від технічних інновацій, витрати на модернізацію інфраструктури.

Політичний діалог між Великою Британією та її європейськими партнерами охоплює широкий спектр питань, серед яких ключовими є безпека, боротьба зі зміною клімату, врегулювання конфліктів, міграція та економічна стабільність. Хоча Brexit формально позбавив Велику Британію участі в механізмах прийняття рішень ЄС, вона залишається важливим партнером у багатьох сферах, де необхідна координація зусиль. Це особливо стосується кризових ситуацій, таких як війна в Україні, яка вимагає консолідованої відповіді європейських країн⁵⁵.

⁵⁵ Томашевська М. В. Громадсько-політичний рух «Залишитися» у медіапросторі Великої

Одним із важливих аспектів політичного діалогу є питання безпеки. Велика Британія активно співпрацює з країнами Європи в рамках НАТО, беручи участь у спільних навчаннях, операціях та ініціативах з укріплення обороноздатності східного флангу альянсу. Спільні зусилля спрямовані на протидію гібридним загрозам, зокрема кібератакам, дезінформації та впливу іноземних сил. Політичні консультації на рівні міністрів оборони та закордонних справ дозволяють координувати підходи до спільних викликів і розробляти стратегії для їх вирішення.

У сфері міграції Велика Британія та її європейські партнери стикаються з подібними проблемами, такими як нелегальна міграція, торгівля людьми та гуманітарні кризи. Політичний діалог спрямований на обмін досвідом, розробку спільних механізмів для контролю за міграційними потоками та підтримку країн, які зазнають найбільшого навантаження через міграцію. Наприклад, співпраця з Францією включає спільні патрулі у Ла-Манші для запобігання нелегальним переправам та боротьбу з організованими групами, що займаються перевезенням мігрантів.

Культурна співпраця є важливим доповненням до політичного діалогу, оскільки сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків, збереженню спільного культурного спадку та розвитку нових форм взаємодії. Велика Британія та європейські країни мають багатовікові традиції культурного обміну, які включають літературу, мистецтво, музику, кіно та театр. Після Brexit обидві сторони продовжують підтримувати ці традиції через програми культурного обміну, виставки, фестивалі та освітні ініціативи⁵⁶.

Освіта є ключовою сферою культурної співпраці. Хоча Велика Британія більше не бере участі в програмі Erasmus+, вона запровадила власну ініціативу – Програму Тьюрінга, яка дозволяє британським студентам навчатися за кордоном, зокрема в країнах Європи. У свою чергу, європейські студенти

Британії (2015 – червень 2016 року). Науковий журнал “Політикус”: Політичні інститути та процеси. С. 93-98

⁵⁶ Нельсон М. Європейська політика Великої Британії після 2020 року. Кембридж: Cambridge University Press, 2021. 198 с

продовжують обирати британські університети для здобуття освіти завдяки їх високому рівню та репутації. Співпраця у сфері освіти також включає спільні дослідницькі проекти, обмін викладачами та створення міжнародних програм.

Культурна дипломатія Великої Британії спрямована на підтримку її впливу в Європі через різноманітні ініціативи, які популяризують британську мову, мистецтво та науку. Такі установи, як Британська Рада, продовжують активно працювати в європейських країнах, організовуючи курси англійської мови, художні виставки, музичні концерти та наукові конференції. Ці заходи сприяють взаєморозумінню між народами та зміцнюють культурні зв'язки (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Культурна та академічна співпраця Великої Британії з європейськими країнами

Країна/регіон	Напрямок співпраці	Характеристика проектів	Виклики та перспективи
Італія	Культурний обмін	Фестивалі британського кіно, участь у культурних виставках і театральних постановках.	Зменшення фінансування проектів через Brexit, обмеження мобільності.
Іспанія	Освіта та наука	Обмін студентами, спільні наукові дослідження в галузі медицини та екології.	Зменшення участі Великої Британії у програмах ЄС, таких як Horizon Europe.
Скандинавські країни	Соціальні інновації та технології	Розробка програм цифровізації, участь у проєктах сталого розвитку.	Різниця у регуляторних вимогах, скорочення фінансової підтримки спільних ініціатив.

Співпраця у сфері кіноіндустрії та телебачення є ще одним прикладом успішного партнерства. Британські та європейські кіновиробники регулярно співпрацюють над створенням фільмів та серіалів, які мають великий успіх як

у Європі, так і за її межами. Наприклад, участь Великої Британії у програмі «Творча Європа» сприяла фінансуванню багатьох міжнародних проєктів до Brexit. Хоча країна більше не є учасником цієї програми, двосторонні угоди з європейськими партнерами дозволяють продовжувати спільну роботу в цій галузі.

Сфера мистецтва також відіграє важливу роль у культурній співпраці. Британські художники, музиканти та письменники регулярно беруть участь у європейських виставках, концертних турах і літературних фестивалях. У свою чергу, європейські митці знаходять аудиторію у Великій Британії, де їхні роботи отримують високі оцінки як критиків, так і глядачів. Ці культурні обміни сприяють збагаченню культурного середовища обох сторін.

У галузі спорту та молодіжних ініціатив Велика Британія та європейські країни підтримують різноманітні програми, спрямовані на зміцнення зв'язків між молоддю, популяризацію здорового способу життя та розвиток спортивної культури. Спільні заходи, такі як міжнародні змагання, обміни спортсменами та тренінги для молоді, сприяють розвитку дружніх відносин між країнами⁵⁷.

Підсумовуючи за розділом, варто зазначити, що політичний діалог і культурна співпраця між Великою Британією та іншими європейськими країнами залишаються важливими складовими двосторонніх відносин. Вони сприяють не лише вирішенню спільних проблем, а й зміцненню взаєморозуміння, підтримці миру та розвитку культурного обміну. Попри виклики, спричинені Brexit, ці сфери взаємодії мають великий потенціал для подальшого розширення та поглиблення, що забезпечує стабільність і процвітання як для Великої Британії, так і для її європейських партнерів.

⁵⁷ Європейський парламент. Наслідки Brexit для економічної інтеграції ЄС. Брюссель: European Parliament Research Service, 2022. 94 с.

РОЗДІЛ 4

МІЖНАРОДНА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT

4.1. Економічні наслідки для зовнішньої політики

Після виходу з Європейського Союзу Велика Британія зіткнулася з низкою нових торгових бар'єрів, які значно вплинули на її економічну діяльність, особливо на взаємодію з європейськими партнерами. У той же час Brexit створив нові можливості для розширення торгівлі на глобальних ринках, дозволяючи країні розробляти незалежну торгову політику та укладати угоди з державами за межами ЄС. Цей подвійний виклик, що поєднує обмеження та потенційні вигоди, став ключовим напрямком розвитку зовнішньої торгівлі Великої Британії.

Одним із найпомітніших наслідків Brexit стало введення митних процедур і адміністративних вимог для торгівлі з ЄС. До виходу з Європейського Союзу Велика Британія була частиною єдиного ринку, що забезпечувало вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Однак вихід із цього простору означав відновлення митних кордонів, що спричинило збільшення витрат для бізнесу, зростання часу на проходження митних перевірок та необхідність дотримання нових регуляторних стандартів.

Нові торгові бар'єри мали значний вплив на британські компанії, які експортують до Європи. Галузі, що залежать від швидкої логістики, такі як харчова промисловість, автомобілебудування та фармацевтика, постраждали найбільше. Наприклад, вимоги щодо сертифікації продуктів харчування та ветеринарного контролю створили додаткове адміністративне навантаження для експортерів сільськогосподарської продукції. Затримки на кордонах також спричинили значні втрати для компаній, які працюють із швидкопсувними товарами⁵⁸.

⁵⁸Hunt A., Wheeler Br., 'Brexit: All you need to know out the UK leaving the EU' of 10th May 2018 in BBC. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>.

Імпорт до Великої Британії також став складнішим. Введення митних перевірок для товарів, що надходять з ЄС, призвело до затримок у постачанні сировини та компонентів для британських виробників. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на виробничі процеси, особливо в автомобільній промисловості, де компанії, такі як Jaguar Land Rover, залежать від складних міжнародних ланцюгів постачання.

Однак, попри ці виклики, Brexit відкрив нові можливості для Великої Британії на глобальних ринках. Країна змогла укласти торгові угоди незалежно від ЄС, орієнтуючись на ринки, які демонструють високий потенціал зростання. Одним із ключових напрямків стала Азія, де такі країни, як Індія, Китай, Японія та Південна Корея, пропонують значні можливості для розвитку торгівлі.

Угода про вільну торгівлю з Японією, підписана у 2020 році, стала однією з перших значущих угод, укладених Великою Британією після Brexit. Ця угода передбачає зменшення митних тарифів, спрощення регуляторних процедур та розширення доступу до японського ринку для британських компаній. Особливо важливим є співробітництво у сфері технологій, фінансових послуг та сільського господарства, яке має значний потенціал для зростання.

Індія також є важливим партнером для Великої Британії. Переговори про торговельну угоду між двома країнами включають широкий спектр питань, таких як інвестиції, інтелектуальна власність та доступ до ринку послуг. Індія є одним із найбільших імпортерів британського віскі та фармацевтичної продукції, що створює перспективи для розширення експорту з Великої Британії. Крім того, індійські інвестиції у Велику Британію, зокрема у сферу інформаційних технологій та нерухомості, сприяють зміцненню економічних зв'язків між країнами.

Окремим напрямком британської торгової політики є участь у Транстихоокеанському партнерстві (СРТПР). Приєднання до цієї угоди дозволяє Великій Британії отримати доступ до ринків 11 країн

Тихоокеанського регіону, включаючи Австралію, Канаду, Малайзію та Сінгапур. Це відкриває нові можливості для експорту британських товарів і послуг, а також сприяє залученню інвестицій у стратегічно важливі сектори⁵⁹.

Відносини з країнами Співдружності також відіграють важливу роль у розвитку глобальної торгівлі Великої Британії. Історичні зв'язки з такими державами, як Австралія, Нова Зеландія, Канада та Південна Африка, забезпечують сприятливі умови для розширення економічної співпраці. Угода про вільну торгівлю з Австралією, укладена у 2021 році, стала важливим кроком у цьому напрямку. Вона передбачає зниження тарифів на широкий спектр товарів, включаючи сільськогосподарську продукцію, і створює можливості для співпраці у сфері науки та технологій⁶⁰.

Вихід Великої Британії з ЄС також стимулював розвиток внутрішнього виробництва та зменшення залежності від імпорту. Уряд країни запровадив ініціативи, спрямовані на підтримку місцевого бізнесу, інвестиції в інновації та розвиток нових секторів економіки, таких як зелена енергетика, штучний інтелект і біотехнології. Ці заходи сприяють створенню нових робочих місць і зміцненню позицій Великої Британії на глобальній арені.

Отже, Brexit значно змінив торговельну політику Великої Британії, створивши як виклики, так і нові можливості. Торгові бар'єри з ЄС стали стимулом для диверсифікації партнерів і розширення співпраці з країнами за межами Європи. Водночас глобальні ринки відкрили нові перспективи для британських компаній, які прагнуть адаптуватися до змін у світовій економіці. Цей процес є складним, але водночас обіцяє значні вигоди у довгостроковій перспективі.

Вихід Великої Британії з Європейського Союзу суттєво вплинув на фінансовий сектор країни, який є одним із ключових двигунів її економіки. Лондон, як світовий фінансовий центр, зіткнувся з низкою викликів і змін у

⁵⁹ Сокирська В. В. Трансформаційні процеси в Британській імперії другої половини XIX – першої половини XX ст. Суми, 2018. С. 302-335.

⁶⁰ Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз... С.135

своїй діяльності після Brexit. Втрата доступу до єдиного ринку ЄС, нові регуляторні вимоги та зміни в структурі міжнародних фінансових потоків значно трансформували роботу британських фінансових установ. У той же час Brexit створив можливості для Великої Британії зміцнити свій статус глобального фінансового хабу через розробку незалежної фінансової політики.

Однією з найбільших змін, які відбулися у фінансовому секторі після Brexit, була втрата «паспортних прав». Ці права дозволяли фінансовим установам, зареєстрованим у Великій Британії, надавати послуги по всій території ЄС без необхідності створення окремих філій у кожній країні-члені. Втрата цього механізму створила значні перешкоди для діяльності британських банків, страхових компаній та інвестиційних фондів, які обслуговували європейських клієнтів. Щоб зберегти доступ до ринків ЄС, багато установ були змушені перенести частину своєї діяльності до інших європейських фінансових центрів, таких як Франкфурт, Париж, Амстердам та Дублін.

Перенесення операцій мало кілька важливих наслідків. По-перше, воно призвело до втрати певної кількості робочих місць у фінансовому секторі Великої Британії. За оцінками, десятки тисяч позицій було переведено до інших європейських міст. По-друге, це вплинуло на обсяг фінансових потоків, що проходять через Лондон. Наприклад, торгівля акціями в євро значно скоротилася в британських торгових центрах і перемістилася до ЄС. По-третє, це створило нові витрати для компаній, які були змушені адаптуватися до регуляторних вимог як Великої Британії, так і ЄС.

Незважаючи на ці виклики, Лондон зберіг свою позицію одного з провідних фінансових центрів світу. Його успіх у цьому значною мірою зумовлений високим рівнем професіоналізму працівників, інфраструктурою та довгою історією фінансової діяльності. Велика Британія продовжує бути лідером у сфері інвестиційних банківських послуг, управління активами, страхування та фінансових технологій.

Фінансові технології (FinTech) стали одним із ключових напрямків, на які Велика Британія робить ставку для зміцнення свого фінансового сектора. Лондон залишається глобальним хабом для FinTech-стартапів, які працюють над впровадженням інноваційних рішень у сфері платежів, кредитування, блокчейну та штучного інтелекту. Уряд активно підтримує розвиток цієї галузі через фінансування досліджень, податкові пільги для інноваційних компаній та створення сприятливого регуляторного середовища.

Ще одним важливим аспектом впливу Brexit на фінансовий сектор стало питання регулювання. До виходу з ЄС Велика Британія була зобов'язана дотримуватися правил, встановлених Європейським органом з цінних паперів та ринків (ESMA). Після Brexit країна отримала можливість розробляти власні регуляторні норми, адаптовані до її потреб. Це дозволило британському уряду зосередитися на створенні гнучкого регуляторного середовища, яке сприяє залученню інвестицій та розвитку нових фінансових продуктів (див. табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Торговельні наслідки Brexit

Параметр	Опис
Зміна обсягів експорту до ЄС	Суттєве зниження експорту товарів та послуг через введення нових мит і обмежень.
Зміна обсягів імпорту з ЄС	Збільшення вартості імпорту через митні тарифи та затримки на кордоні.
Ріст митних витрат	Додаткові витрати на документацію та логістику для британських компаній.
Скорочення торговельних угод із ЄС	Втрата автоматичного доступу до ринків ЄС через вихід з митного союзу.

Однак, незалежне регулювання також створює певні виклики. Наприклад, британські компанії, які прагнуть вести бізнес у ЄС, змушені дотримуватися як місцевих правил, так і норм Великої Британії, що збільшує адміністративне навантаження. Крім того, відсутність повного узгодження регуляторних стандартів між Великою Британією та ЄС може створювати бар'єри для транскордонних операцій і обмежувати співпрацю між фінансовими установами (див. табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Вплив Brexit на інвестиції

Параметр	Опис
Скорочення прямих іноземних інвестицій	Багато європейських компаній зменшили обсяги інвестицій у Велику Британію.
Перенесення штаб-квартир компаній	Ряд міжнародних корпорацій перенесли свої офіси до країн ЄС.
Зниження інвестиційної привабливості	Побоювання щодо довгострокової стабільності британської економіки.
Збільшення інвестицій у неєвропейські ринки	Британські компанії розширюють свою присутність на ринках США, Азії та Африки.

Попри це, Велика Британія активно працює над укладанням двосторонніх угод про регуляторну еквівалентність із країнами ЄС та іншими державами. Ці угоди дозволяють визнати фінансові системи однаково безпечними, що зменшує необхідність дублювання регуляторних процедур і спрощує транскордонну діяльність. Одним із прикладів такої співпраці є угода між Великою Британією та Швейцарією, яка встановлює принципи взаємного доступу до фінансових ринків.

Вплив Brexit також проявився у зростанні значення неєвропейських ринків для фінансового сектора Великої Британії. Країна активно зміцнює зв'язки з США, Азією та державами Співдружності. Співпраця зі Сполученими Штатами, зокрема, є ключовою для британських фінансових

установ, оскільки США є найбільшим партнером Великої Британії у сфері фінансових послуг. Крім того, Велика Британія розглядає можливість укладення нових угод із країнами Тихоокеанського регіону, такими як Японія, Сінгапур та Австралія⁶¹.

У сфері зелених фінансів Велика Британія також демонструє лідерство, просуваючи ініціативи, спрямовані на підтримку сталого розвитку. Лондон є одним із провідних центрів емісії зелених облігацій, які використовуються для фінансування проєктів у галузі відновлюваної енергетики, екологічного транспорту та боротьби зі зміною клімату. Уряд і приватний сектор співпрацюють у створенні сприятливого середовища для залучення інвесторів до цих проєктів⁶².

Стосовно торгівельної взаємодії Великої Британії та ЄС після Brexit варто зазначити, що обсяги як експорту, так і імпорту суттєво знизились, зокрема перший на близько 130 млрд. фт. ст., а другий – на 120 млрд. фт. ст. (див. рис. 4.1).

⁶¹ Томашевська М. В. Громадсько-політичний рух «Залишитися» у медіапросторі Великої Британії (2015 – червень 2016 року). Науковий журнал “Політикус”: Політичні інститути та процеси. С. 93-98.

⁶² Шотландія хоче залишитися частиною Євросоюзу, незважаючи на результати референдуму. LB.ua. Світ. 24 червня 2016. URL: https://lb.ua/world/2016/06/24/338590_shotlandiya_hochet_ostatsya_chastyu.html.

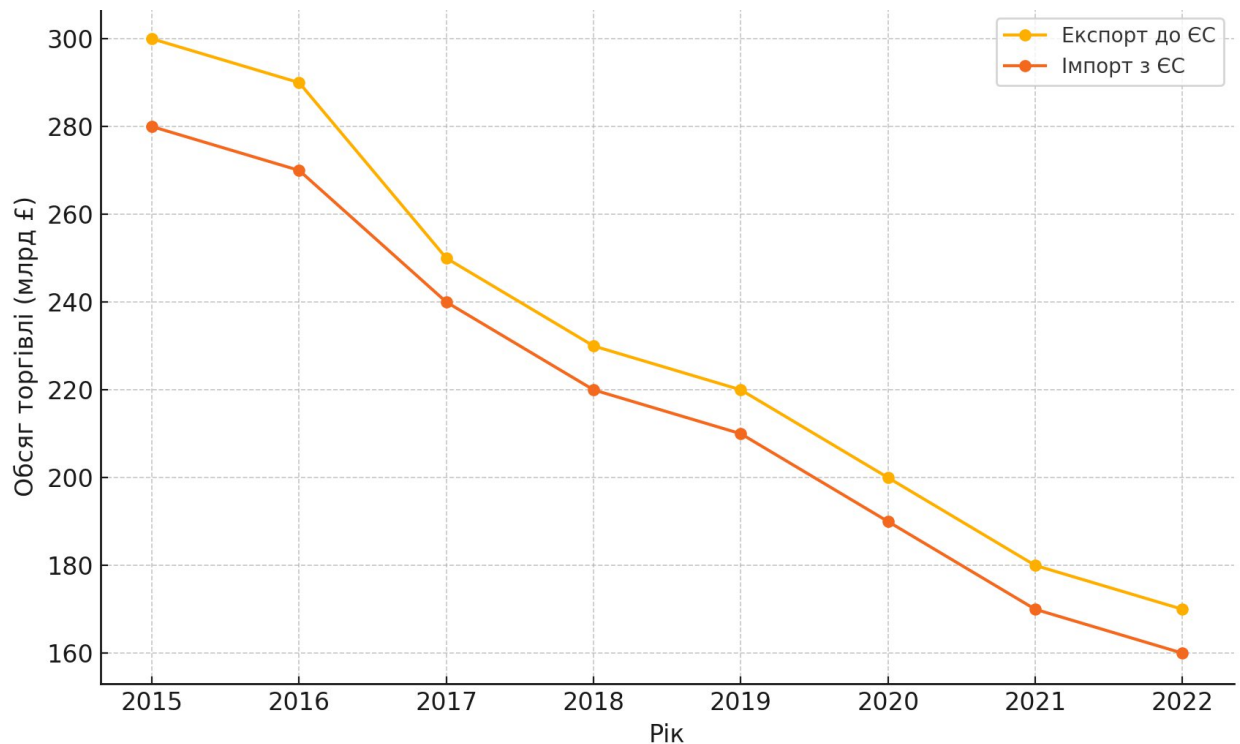

Рис. 4.1. – Динаміка торговельних обсягів Великої Британії з ЄС (2015-2022)⁶³

Отже, вплив Brexit на фінансовий сектор Великої Британії є багатогранним. З одного боку, втрата «паспортних прав» та нові регуляторні бар'єри створили значні виклики для британських фінансових установ. З іншого боку, незалежна політика та орієнтація на глобальні ринки відкрили нові можливості для розвитку сектору. Успішність цих зусиль залежатиме від здатності країни адаптуватися до нових умов, використовуючи свої конкурентні переваги та впроваджуючи інновації, які забезпечать стійке зростання фінансового сектору у довгостроковій перспективі.

4.2. Безпековий аспект

Після виходу з Європейського Союзу Велика Британія зберегла своє стратегічне значення в європейській та глобальній безпековій архітектурі через активну участь у Північноатлантичному альянсі (НАТО). Ця роль

⁶³ Шотландія хоче залишитися частиною Євросоюзу, незважаючи на результати референдуму. LB.ua. Світ. 24 червня 2016. URL: https://lb.ua/world/2016/06/24/338590_shotlandiya_hochet_ostatsya_chastyu.html.

набуває ще більшої важливості в контексті нових викликів для безпеки, таких як російська агресія в Україні, кіберзагрози, тероризм та стратегічне суперництво великих держав. Для Великої Британії НАТО залишилося головним інструментом забезпечення колективної оборони, зміцнення трансатлантичних зв'язків і впливу на безпекову політику в Європі.

Велика Британія є одним із засновників НАТО і залишається однією з провідних держав-членів альянсу. Її внесок у колективну безпеку базується на високому рівні військового потенціалу, технологічних інновацій, глобального досвіду і політичної ваги. Британські збройні сили вважаються одними з найбільш професійних і боєздатних серед країн-членів НАТО, що робить їх важливим елементом обороноздатності альянсу. Крім того, Велика Британія регулярно виділяє понад 2% свого ВВП на оборону, що відповідає мінімальним вимогам НАТО, і є однією з небагатьох країн, яка стабільно виконує цю норму.

Вихід із ЄС дозволив Великій Британії зосередитися на зміцненні своїх позицій у НАТО та підвищенні впливу на прийняття рішень у сфері безпеки. Альянс став основним майданчиком для демонстрації британського лідерства у вирішенні спільних безпекових викликів. Одним із головних пріоритетів британської політики у НАТО є забезпечення безпеки на східному фланзі альянсу, що стало особливо актуальним після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Велика Британія відіграє провідну роль у посиленні обороноздатності країн Балтії та Центрально-Східної Європи, направляючи туди свої війська, техніку та інструкторів.

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу країна активно переорієнтовує свою зовнішню політику, приділяючи особливу увагу питанням безпеки у Східній Європі. Україна, як країна, що протистоїть агресії Росії, стала ключовим стратегічним партнером Лондона. Велика Британія визнає важливість підтримки України для забезпечення стабільності не лише у регіоні, а й у всій Європі.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році Велика Британія значно посилила свою військову та політичну підтримку Києва. Це включає поставки сучасної оборонної техніки, систем протиповітряної оборони, безпілотних літальних апаратів, а також проведення спільних навчань та підготовку українських військових фахівців. Така співпраця відповідає стратегічній меті Великої Британії – стримування російської агресії та зміцнення обороноздатності партнерів по регіону.

Крім військової підтримки, Лондон активно підтримує Україну на дипломатичному рівні, використовуючи міжнародні платформи для консолідації санкційного тиску на Росію та захисту суверенітету і територіальної цілісності України. Велика Британія виступає одним із лідерів у формуванні міжнародної коаліції підтримки України, що посилює її роль як впливового актора в системі європейської безпеки.

Безпековий напрямок зовнішньої політики Великої Британії після Brexit відображає прагнення країни зберегти свій вплив у європейському регіоні, незважаючи на втрату формального членства в ЄС. Співпраця з Україною є складовою частиною більш широкої стратегії Лондона щодо розширення своїх геополітичних позицій у світі та підтримки міжнародного порядку, заснованого на принципах верховенства права, суверенітету держав та територіальної цілісності.

Отже, підтримка України займає центральне місце в безпековій політиці Великої Британії, що свідчить про її зобов'язання перед європейською безпекою та готовність брати активну участь у вирішенні глобальних викликів, навіть поза межами структур ЄС.

У рамках ініціативи Enhanced Forward Presence (EFP), Велика Британія очолює багатонаціональний батальйон НАТО в Естонії. Цей контингент є важливою складовою стримування агресії Росії та демонструє готовність альянсу до спільного захисту своїх членів. Британські військові в Естонії забезпечені сучасною технікою, включаючи танки Challenger 2, бойові машини Warrior і системи ППО, що підвищує обороноздатність регіону. Крім

того, Велика Британія бере участь у регулярних військових навчаннях НАТО, спрямованих на зміцнення взаємодії між союзниками та підготовку до можливих кризових ситуацій⁶⁴.

Крім східного флангу, Велика Британія активно співпрацює з іншими країнами-членами НАТО у сфері морської безпеки. Як держава з потужним військово-морським флотом, вона бере участь у патрулюванні стратегічно важливих водних шляхів, таких як Північна Атлантика, Балтійське та Чорне моря. Ця діяльність включає операції із забезпечення безпеки судноплавства, боротьби з піратством і моніторингу військової активності Росії. У 2021 році британський авіаносець HMS Queen Elizabeth брав участь у навчаннях НАТО, демонструючи здатність країни забезпечувати глобальну проекцію сили [58].

Особливу увагу Велика Британія приділяє питанням кібербезпеки та протидії гібридним загрозам. У рамках НАТО британські фахівці співпрацюють із союзниками для розробки ефективних стратегій захисту від кібератак, інформаційних маніпуляцій і втручання у виборчі процеси. Велика Британія також інвестує значні ресурси у розвиток кібернетичних можливостей, що робить її одним із лідерів у цій сфері серед країн альянсу. Крім того, Лондон активно підтримує створення центрів передового досвіду НАТО, які займаються дослідженнями в галузі гібридної війни, стратегічних комунікацій та стійкості.

Одним із важливих напрямків британської політики в НАТО є розвиток стратегічного партнерства між Європою та США. Велика Британія виступає посередником у цих відносинах, використовуючи свої тісні зв'язки з Вашингтоном і ролі в альянсі. Лондон підтримує зусилля, спрямовані на зміцнення трансатлантичної єдності, особливо в умовах зростання загроз з боку Росії та Китаю. Співпраця з американськими союзниками включає

⁶⁴ Національна бібліотека Великої Британії. Статистичний аналіз зовнішньоторговельної діяльності. URL: <https://www.bl.uk>.

спільні військові навчання, обмін розвідувальною інформацією та координацію стратегій у кризових ситуаціях⁶⁵.

Велика Британія також активно сприяє реформам НАТО, спрямованим на підвищення ефективності альянсу у 21 столітті. Ці реформи включають модернізацію військових структур, адаптацію до нових загроз і підвищення мобільності сил швидкого реагування. Лондон підтримує ініціативи з удосконалення процесів прийняття рішень у НАТО, що дозволяє швидше реагувати на кризи та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

Водночас Велика Британія стикається з викликами у своїй ролі в НАТО. Одним із них є питання фінансування обороноздатності альянсу. Хоча країна стабільно виконує вимогу про виділення 2% ВВП на оборону, інші країни-члени не завжди дотримуються цього зобов'язання. Це створює дисбаланс у розподілі фінансового тягаря та посилює напруженість між союзниками. Крім того, політичні розбіжності всередині НАТО, пов'язані з питаннями, такими як стратегія щодо Росії чи роль Китаю, також впливають на здатність альянсу діяти єдиним фронтом.

Після Brexit Велика Британія демонструє готовність використовувати НАТО як ключовий інструмент своєї зовнішньої політики, спрямованої на зміцнення глобальної безпеки. Її активна участь у діяльності альянсу, зокрема у військових операціях, кібербезпеці та морській безпеці, підкреслює прагнення залишатися провідним гравцем у євроатлантичній безпековій архітектурі. Попри виклики, Велика Британія зберігає здатність адаптуватися до нових умов і продовжувати відігравати важливу роль у забезпеченні миру та стабільності у світі.

Після виходу з Європейського Союзу Велика Британія активізувала свою діяльність у сфері двосторонніх оборонних угод з європейськими країнами, прагнучи зберегти свою ключову роль у безпековій архітектурі

⁶⁵ Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.

Європи. Втрата формального членства в ЄС змусила Лондон шукати нові формати співпраці, які дозволяють не лише підтримувати високий рівень обороноздатності, а й зміцнювати політичні та стратегічні зв'язки з європейськими партнерами. Двосторонні угоди стали важливим інструментом у реалізації цих цілей, надаючи Великій Британії можливість зосереджуватися на специфічних викликах і потребах окремих держав⁶⁶.

Одним із найбільш помітних партнерів Великої Британії в оборонній сфері є Франція. Відносини між країнами базуються на Лондонській декларації 2010 року, яка стала основою для низки двосторонніх угод у сфері оборони та безпеки. Лондон та Париж співпрацюють у різних напрямках, таких як обмін розвідувальною інформацією, спільні військові навчання, боротьба з тероризмом та розробка новітніх оборонних технологій. Яскравим прикладом цієї співпраці є проєкт FCAS (Future Combat Air System), спрямований на створення нової системи бойової авіації. Учасники проєкту також співпрацюють у розробці безпілотних літальних апаратів, систем управління вогнем і високотехнологічного обладнання.

У галузі морської безпеки Франція та Велика Британія здійснюють спільне патрулювання стратегічно важливих регіонів, таких як Ла-Манш і Атлантичний океан. Їхні військово-морські флоти тісно координують свої дії для боротьби з піратством, нелегальною міграцією та захисту важливих морських шляхів. Велика Британія та Франція також співпрацюють у ядерній сфері, обмінюючись інформацією щодо технічного обслуговування та модернізації ядерних сил стримування.

Німеччина є ще одним важливим партнером Великої Британії в оборонній сфері. Хоча історично військова співпраця між цими країнами була менш інтенсивною, ніж з Францією, останніми роками спостерігається значне посилення двосторонніх зв'язків. Угоди між Німеччиною та Великою

⁶⁶ Брюссельський центр досліджень європейської політики (CEPS). Північноірландський протокол: Виклики імплементації. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ceps.eu>.

Британією охоплюють спільні навчання, координацію у рамках НАТО та співпрацю в галузі кібербезпеки. Лондон і Берлін також обговорюють можливості спільного виробництва військової техніки, зокрема танків і артилерійських систем, що дозволить зменшити витрати та підвищити ефективність оборонної промисловості обох країн.

Особливу увагу Велика Британія приділяє співпраці з країнами Північної Європи, такими як Норвегія, Швеція та Данія. Ці держави відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки в Арктичному регіоні та Балтійському морі. Велика Британія підтримує спільні навчання, обмін інформацією про військову активність Росії та координацію дій у сфері морської безпеки. Наприклад, з Норвегією Лондон співпрацює у сфері протичовнової оборони, використовуючи сучасні патрульні літаки P-8 Poseidon для моніторингу Північної Атлантики.

Країни Балтії також є важливими партнерами Великої Британії. Лондон підтримує Литву, Латвію та Естонію через свою участь у програмі Enhanced Forward Presence (EFP) НАТО. У рамках цієї ініціативи британські війська розгорнуті в Естонії, де вони працюють разом із контингентами з інших країн НАТО для зміцнення оборони східного флангу альянсу. Крім того, Велика Британія надає військову допомогу, проводить спільні навчання та допомагає модернізувати збройні сили цих країн⁶⁷.

Двосторонні оборонні угоди також охоплюють країни Південної Європи, такі як Італія та Іспанія. З Італією Велика Британія співпрацює в галузі авіації, беручи участь у розробці та виробництві нових моделей бойових літаків. Водночас обидві країни тісно співпрацюють у рамках операцій НАТО в Середземному морі, зокрема у боротьбі з нелегальною міграцією та організованою злочинністю. З Іспанією Лондон також підтримує активний діалог щодо забезпечення стабільності у Західному Середземномор'ї, беручи

⁶⁷ Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Торговельні бар'єри після Brexit. Париж: OECD, 2023. 132 с.

участь у спільних військових навчаннях і забезпечуючи патрулювання ключових морських шляхів.

Вихід Великої Британії з ЄС також стимулював зміцнення оборонного партнерства зі східноєвропейськими країнами, зокрема з Польщею та Чехією. Польща, яка є одним із найактивніших членів НАТО, отримує від Великої Британії значну підтримку у зміцненні своїх оборонних спроможностей. Ця співпраця включає поставки військової техніки, спільні навчання та модернізацію польських збройних сил. У Чехії Велика Британія працює над посиленням кібербезпеки та розвитком оборонних технологій, що сприяє зміцненню загальної стійкості до зовнішніх загроз.

Окрім оборонних аспектів, двосторонні угоди мають важливу політичну складову, оскільки дозволяють Лондону підтримувати тісні зв'язки з європейськими країнами після Brexit. Ці угоди забезпечують не лише оборонну співпрацю, а й сприяють взаєморозумінню, політичній стабільності та збереженню ролі Великої Британії як важливого гравця у європейській безпеці. Через такі угоди Лондон демонструє свою відданість принципам колективної оборони та здатність діяти незалежно від інституційних рамок ЄС.

Отже, двосторонні оборонні угоди стали ключовим інструментом для Великої Британії у зміцненні безпекової співпраці з європейськими країнами після Brexit. Вони дозволяють адаптуватися до нових викликів, зберігаючи високий рівень військової взаємодії, підтримуючи стратегічну стабільність та сприяючи вирішенню спільних загроз. Велика Британія продовжує використовувати ці угоди як ефективний механізм для просування своїх інтересів у Європі та на міжнародній арені.

4.3. Соціально-політичні наслідки для внутрішньої та зовнішньої політики

Brexit справив суттєвий вплив на імміграційну політику Великої Британії, яка зазнала серйозних змін після виходу країни з Європейського

Союзу. Ці зміни не лише вплинули на правила міграції, але й значною мірою відобразилися на соціальних настроях усередині країни, породивши нові виклики в суспільному житті. Імміграція стала однією з ключових тем референдуму 2016 року, і її вплив на підсумкове рішення про вихід Великої Британії з ЄС був значним. Після Brexit уряд країни отримав можливість формувати власну імміграційну політику, незалежну від європейського законодавства, що дозволило переглянути підходи до питань міграції⁶⁸.

Однією з найбільших змін стало припинення свободи пересування, яка була однією з фундаментальних основ Європейського Союзу. До Brexit громадяни країн ЄС могли вільно пересуватися, працювати та проживати у Великій Британії без обмежень. Після виходу з ЄС ця можливість була скасована, і для громадян країн ЄС стали діяти ті самі правила, що й для громадян інших держав. Це включає необхідність отримання візи, дозвіл на роботу та відповідність критеріям імміграційної системи, заснованої на балах.

Система балів, запроваджена Великою Британією після Brexit, передбачає оцінку кандидатів на основі таких критеріїв, як рівень освіти, кваліфікація, рівень англійської мови, наявність пропозиції роботи в країні та рівень заробітної плати. Метою цієї системи є залучення висококваліфікованих працівників, які можуть сприяти розвитку економіки. Водночас вона створила нові бар'єри для мігрантів, які раніше могли працювати в низькокваліфікованих секторах, таких як сільське господарство, готельний бізнес та догляд за літніми людьми. Це призвело до дефіциту робочої сили в деяких галузях, які традиційно залежали від мігрантів із країн ЄС.

Соціальні настрої щодо імміграції також зазнали змін після Brexit. Референдум 2016 року виявив глибокі розбіжності у сприйнятті міграції серед різних соціальних груп та регіонів країни. Однією з головних причин

⁶⁸ Євростат. Вплив Brexit на економічні показники країн ЄС. Брюссель: Eurostat, 2023. 108 с.

підтримки Brexit стало невдоволення високим рівнем міграції, який спостерігався у попередні десятиліття. Супротивники європейської інтеграції наголошували на тому, що імміграція створює тиск на систему соціального забезпечення, ринок праці та житловий сектор. Ці настрої були особливо сильними серед населення регіонів, які зазнали економічних труднощів, та серед старших вікових груп.

Однак після Brexit громадська думка почала поступово змінюватися. Опитування показують, що багато британців почали більш позитивно ставитися до мігрантів, визнаючи їхній внесок в економіку та суспільство. Це може бути пов'язано з тим, що дефіцит робочої сили в окремих галузях після введення нових імміграційних правил став більш очевидним. Наприклад, сільське господарство та логістика зіткнулися з гострим браком працівників, що створило труднощі у постачанні товарів і продуктів на ринок. У результаті деякі компанії були змушені скоротити обсяги виробництва або навіть закритися.

Крім економічних наслідків, Brexit вплинув на соціальну інтеграцію мігрантів у британському суспільстві. Громадяни ЄС, які вже проживали у Великій Британії, були зобов'язані отримати статус постійного резидента (settled status) або тимчасового резидента (pre-settled status) для легального проживання в країні. Цей процес став викликом для багатьох мігрантів, особливо тих, хто працював у неформальному секторі або не мав достатньо документів, щоб підтвердити своє право на проживання. Незважаючи на те, що більшість заявок було схвалено, частина мігрантів зіткнулася з невизначеністю та труднощами у підтвердженні свого статусу.

Соціальні настрої в країні також зазнали впливу зростання націоналізму та розколу між різними групами населення. Після референдуму було зафіксовано збільшення випадків ксенофобії та расової дискримінації, що викликало занепокоєння серед мігрантів та правозахисних організацій. Водночас у країні посилюються рухи, спрямовані на підтримку прав мігрантів і

пропаганду толерантності, що свідчить про наявність значної кількості громадян, які виступають за багатокультурне суспільство.

Вплив Brexit на імміграційну політику та соціальні настрої не обмежується лише внутрішніми аспектами. Велика Британія активно працює над укладенням двосторонніх угод із країнами, які є джерелом мігрантів, для полегшення процесу легальної міграції. Наприклад, угоди з Індією, Австралією та іншими країнами включають положення про обмін робочою силою та спрощення процедур для висококваліфікованих працівників і студентів. Це дозволяє країні залишатися привабливою для талановитих фахівців, одночасно контролюючи рівень імміграції⁶⁹.

Отже, Brexit став переломним моментом для імміграційної політики Великої Британії, значно змінивши її підходи до міграційних питань. Нові правила і вимоги створили як виклики, так і можливості, змусивши країну переосмислити роль мігрантів у своєму суспільстві та економіці. Соціальні настрої, пов'язані з імміграцією, також трансформувалися, відображаючи складність і багатогранність цієї теми в британському суспільстві. У довгостроковій перспективі успішність цих змін залежатиме від здатності Великої Британії знайти баланс між контролем імміграції, економічними потребами та збереженням соціальної згуртованості.

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу питання регіональних відносин, зокрема у Шотландії та Північній Ірландії, набули значної гостроти. Brexit значно вплинув на внутрішньополітичну ситуацію в цих регіонах, де більшість населення на референдумі 2016 року висловилося за збереження членства в ЄС. Рішення про вихід створило серйозні виклики для єдності Сполученого Королівства, посиливши напруженість між центром і регіонами, а також загостривши питання суверенітету та самоідентифікації.

⁶⁹ Європейський парламент. Наслідки Brexit для економічної інтеграції ЄС. Брюссель: European Parliament Research Service, 2022. 65 с.

Шотландія стала одним із ключових осередків протистояння, оскільки її населення переважно підтримує європейську інтеграцію. На референдумі 2016 року 62% шотландців проголосували за те, щоб залишитися в складі ЄС. Шотландська національна партія (SNP), яка є головною політичною силою регіону, використовувала це як аргумент для поновлення закликів до проведення другого референдуму про незалежність. Лідери SNP, включаючи першого міністра Шотландії Ніколу Стерджен, наголошували, що вихід із ЄС суперечить волі шотландців і порушує їхні демократичні права.

Brexit також створив економічні виклики для Шотландії, яка значною мірою залежить від експорту до ЄС, особливо у таких галузях, як сільське господарство, рибальство та виробництво віскі. Нові митні бар'єри, введені після Brexit, збільшили витрати на експорт і створили адміністративні труднощі для місцевих виробників. Крім того, сільськогосподарський сектор, який традиційно отримував значну підтримку з боку ЄС через субсидії, зіткнувся з невизначеністю щодо майбутнього фінансування. Ці економічні фактори ще більше зміцнили позиції прихильників незалежності, які бачать у поверненні до ЄС можливість вирішення багатьох із цих проблем⁷⁰.

Однак прагнення до незалежності стикається з серйозними перешкодами. Центральний уряд у Лондоні відмовляється давати згоду на проведення нового референдуму, посилаючись на те, що подібне голосування вже відбулося у 2014 році, коли більшість шотландців висловилися за збереження союзу з Великою Британією. Крім того, питання економічної життєздатності незалежної Шотландії, зокрема її можливості забезпечити фінансову стабільність і створити нову валюту, залишається об'єктом гострих дискусій.

Північна Ірландія стала ще одним регіоном, де наслідки Brexit проявилися найбільш драматично. Особливо складною стала ситуація з урахуванням історичних конфліктів у регіоні, які закінчилися лише 1998 року

⁷⁰ ООН. Доповідь про вплив Brexit на глобальну економіку. Нью-Йорк: United Nations, 2023. 120 с.

завдяки Белфастській угоді (Угоді Страсної п'ятниці). Ця угода передбачала усунення фізичних кордонів між Північною Ірландією та Ірландською Республікою, що стало можливим завдяки членству обох країн у ЄС. Brexit порушив цей баланс, створивши ризик повернення до жорсткого кордону, який міг би відновити напруженість у регіоні.

Щоб уникнути цього, була розроблена Північноірландська протокольна угода, яка залишила Північну Ірландію в митному союзі та єдиному ринку ЄС для товарів, водночас формально залишаючи її частиною митної території Великої Британії. Це рішення дозволило уникнути митного кордону на острові Ірландія, але створило новий кордон у Ірландському морі, що розділив Північну Ірландію та решту Сполученого Королівства. Такий підхід викликав різку критику з боку юніоністських сил у Північній Ірландії, які вважають, що це підриває їхній статус як частини Великої Британії⁷¹.

Північноірландська протокольна угода також викликала економічні та політичні проблеми. Нові митні процедури для товарів, які переміщуються між Великою Британією та Північною Ірландією, спричинили затримки та підвищення витрат для бізнесу. Це посилило напруженість між різними політичними силами у регіоні. Юніоністи, які підтримують збереження Північної Ірландії у складі Великої Британії, виступають проти протоколу, тоді як націоналісти, які прагнуть об'єднання з Ірландією, підтримують його як засіб збереження відкритих кордонів.

Політична криза у Північній Ірландії посилилася після Brexit. Уряд регіону, який функціонує на основі поділу влади між юніоністами та націоналістами, неодноразово зіштовхувався з паралічем через розбіжності між цими групами. Відсутність консенсусу щодо імплементації Північноірландської протокової угоди ускладнила роботу виконавчих органів влади, створивши загрозу політичної нестабільності.

⁷¹ Northern Ireland Protocol Britain and E.U. Agree on Northern Ireland Trade Deal. The New York Times. Feb. 27, 2023.

Крім того, у Північній Ірландії посилюються дискусії про можливість проведення референдуму про об'єднання з Ірландією. Націоналістичні партії, такі як Sinn Féin, використовують Brexit як аргумент для просування цієї ідеї, підкреслюючи економічні та політичні вигоди від об'єднання. Однак проведення такого референдуму залежить від рішення уряду Великої Британії, який має оцінити наявність підтримки цієї ідеї серед населення Північної Ірландії.

Підсумовуючи за розділом, зазначимо, що вплив Brexit на фінансовий сектор Великої Британії є багатограним. З одного боку, втрата «паспортних прав» та нові регуляторні бар'єри створили значні виклики для британських фінансових установ. З іншого боку, незалежна політика та орієнтація на глобальні ринки відкрили нові можливості для розвитку сектору. Успішність цих зусиль залежатиме від здатності країни адаптуватися до нових умов, використовуючи свої конкурентні переваги та впроваджуючи інновації, які забезпечать стійке зростання фінансового сектора у довгостроковій перспективі.

Brexit став переломним моментом для імміграційної політики Великої Британії, значно змінивши її підходи до міграційних питань. Нові правила і вимоги створили як виклики, так і можливості, змусивши країну переосмислити роль мігрантів у своєму суспільстві та економіці. Соціальні настрої, пов'язані з імміграцією, також трансформувалися, відображаючи складність і багатогранність цієї теми в британському суспільстві. У довгостроковій перспективі успішність цих змін залежатиме від здатності Великої Британії знайти баланс між контролем імміграції, економічними потребами та збереженням соціальної згуртованості.

Отже, Brexit створив значні виклики для єдності Великої Британії, загостривши регіональні питання у Шотландії та Північній Ірландії. В обох випадках рішення про вихід з ЄС стало каталізатором нових політичних дискусій і посилює напруженість між центром та регіонами. Майбутнє цих питань значною мірою залежатиме від здатності Лондона знайти компроміс і

забезпечити стабільність у цих регіонах, водночас зберігаючи єдність Сполученого Королівства.

В контексті безпеки двосторонні оборонні угоди стали ключовим інструментом для Великої Британії у зміцненні безпекової співпраці з європейськими країнами після Brexit. Вони дозволяють адаптуватися до нових викликів, зберігаючи високий рівень військової взаємодії, підтримуючи стратегічну стабільність та сприяючи вирішенню спільних загроз. Велика Британія продовжує використовувати ці угоди як ефективний механізм для просування своїх інтересів у Європі та на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

Дослідження сучасної зовнішньої політики Великої Британії в європейському контексті після Brexit дозволило зробити низку важливих висновків, які характеризують її новий етап розвитку. Вихід Великої Британії з Європейського Союзу став переломним моментом у її зовнішньополітичному курсі, змусивши країну адаптуватися до нових реалій регіональної та глобальної політики. Це рішення створило як нові можливості, так і значні виклики для британської дипломатії, економіки та безпеки.

Аналіз наукової літератури та джерел показав, що зовнішня політика Великої Британії після Brexit є предметом ретельних досліджень. Вітчизняні та зарубіжні автори вивчають економічні, політичні та соціальні наслідки цього процесу. Науковці, як-от П. М. Кеннеді та Д. Стіл, зосереджуються на аналізі змін у військово-політичних стратегіях, а також на взаємодії Великої Британії з іншими державами на міжнародній арені. Важливим аспектом є аналіз зовнішньоекономічних змін, які вивчають Е. Ламберт та А. Хокінс, підкреслюючи трансформації в торгових відносинах після виходу Великої Британії з ЄС. Це дозволяє зрозуміти не тільки внутрішні зміни у країні, але й її нову роль у глобальній політиці.

Щодо джерел, то особливу увагу варто звернути на офіційні документи урядів Великої Британії та ЄС, що відображають основні стратегії і кроки після Brexit. Наприклад, «Survey of International Affairs» та документи британського уряду, такі як «British Documents on the End of the Empire», надають цінну інформацію про політичні рішення та економічні зміни, які сталися після виходу країни з ЄС. Крім того, матеріали з Національного архіву Великої Британії також дозволяють прослідкувати, як формувалась зовнішня політика в період пост-Brexit та які стратегії були реалізовані для збереження міжнародного впливу країни.

Комплексне застосування загальнонаукових, конкретноісторичних, спеціально-історичних, джерелознавчих та міждисциплінарних методів

пізнання забезпечило належні умови для досягнення поставленої мети дослідження. Саме завдяки такому підходу дослідження було проведено неупереджено, системно й комплексно, дозволивши всебічно висвітлити визначені аспекти проблеми у взаємозв'язку з процесами та подіями, що відбувалися у зовнішній політиці Великої Британії, а також з тенденціями історичного розвитку, які формували сучасний європейський вектор.

90-ті роки XX сторіччя стали періодом нових викликів і змін у відносинах Великої Британії з ЄС. Маастрихтський договір 1992 року, що започаткував Європейський Союз, посилив інтеграційні процеси, включаючи впровадження єдиної валюти – євро. Велика Британія, однак, використала свої права на виключення (opt-out), відмовившись приєднатися до єврозони. Цей крок відображав занепокоєння уряду щодо економічних і політичних наслідків єдиної валюти для країни. Відносини Великої Британії з ЄС до 2016 року характеризувалися постійним напруженням між прагненням використовувати переваги інтеграції та бажанням уникнути втрати суверенітету. Це створило основу для проведення референдуму щодо членства в ЄС, результати якого стали переломним моментом у відносинах країни з об'єднаною Європою.

Наслідки євроскептицизму у внутрішній політиці Великої Британії були значними. Постійна критика ЄС з боку політичних еліт і медіа створила умови для референдуму 2016 року щодо членства країни в ЄС.

Політичний діалог і культурна співпраця між Великою Британією та іншими європейськими країнами залишаються важливими складовими двосторонніх відносин. Вони сприяють не лише вирішенню спільних проблем, а й зміцненню взаєморозуміння, підтримці миру та розвитку культурного обміну. Попри виклики, спричинені Brexit, ці сфери взаємодії мають великий потенціал для подальшого розширення та поглиблення, що забезпечує стабільність і процвітання як для Великої Британії, так і для її європейських партнерів.

Вплив Brexit на фінансовий сектор Великої Британії є багатограним. З одного боку, втрата «паспортних прав» та нові регуляторні бар'єри створили

значні виклики для британських фінансових установ. З іншого боку, незалежна політика та орієнтація на глобальні ринки відкрили нові можливості для розвитку сектору. Успішність цих зусиль залежатиме від здатності країни адаптуватися до нових умов, використовуючи свої конкурентні переваги та впроваджуючи інновації, які забезпечать стійке зростання фінансового сектору у довгостроковій перспективі.

Brexit став переломним моментом для імміграційної політики Великої Британії, значно змінивши її підходи до міграційних питань. Нові правила і вимоги створили як виклики, так і можливості, змусивши країну переосмислити роль мігрантів у своєму суспільстві та економіці. Соціальні настрої, пов'язані з імміграцією, також трансформувалися, відображаючи складність і багатогранність цієї теми в британському суспільстві. У довгостроковій перспективі успішність цих змін залежатиме від здатності Великої Британії знайти баланс між контролем імміграції, економічними потребами та збереженням соціальної згуртованості.

Отже, Brexit створив значні виклики для єдності Великої Британії, загостривши регіональні питання у Шотландії та Північній Ірландії. В обох випадках рішення про вихід з ЄС стало каталізатором нових політичних дискусій і посилило напруженість між центром та регіонами. Майбутнє цих питань значною мірою залежатиме від здатності Лондона знайти компроміс і забезпечити стабільність у цих регіонах, водночас зберігаючи єдність Сполученого Королівства.

В контексті безпеки двосторонні оборонні угоди стали ключовим інструментом для Великої Британії у зміцненні безпекової співпраці з європейськими країнами після Brexit. Вони дозволяють адаптуватися до нових викликів, зберігаючи високий рівень військової взаємодії, підтримуючи стратегічну стабільність та сприяючи вирішенню спільних загроз. Велика Британія продовжує використовувати ці угоди як ефективний механізм для просування своїх інтересів у Європі та на міжнародній арені.

Загалом наукове дослідження процесу, наслідків і перспектив Brexit дозволяє констатувати, що кожен із наведених базових варіантів розвитку подій (як і певних проміжних сценаріїв розвитку, які потребували б додаткового розгляду) є цілком реальним. Залежно від того, як Велика Британія та Європейський Союз зможуть налагодити напрями співпраці під час перехідного періоду, залежатимуть майбутнє розвитку співробітництва між ними та місця обох сторін у європейських і світових міжнародних відносинах.

Перш за все, Brexit суттєво змінив відносини Великої Британії з ЄС, перевівши їх на новий формат співпраці. Укладення Угоди про торгівлю та співпрацю між Великою Британією та ЄС дозволило уникнути жорсткого розриву, забезпечивши базові умови для торгівлі. Однак нові митні бар'єри, збільшення адміністративних витрат і обмеження доступу до єдиного ринку створили значні труднощі для британських експортерів і імпортерів, що негативно вплинуло на економіку країни. Водночас Велика Британія отримала можливість укладати нові торговельні угоди з іншими країнами, що відкрило перспективи для розширення глобальної співпраці.

Одним із важливих аспектів британської зовнішньої політики стало збереження та посилення співпраці з окремими європейськими країнами. Відносини з Францією, Німеччиною, Італією та іншими державами набули особливого значення, оскільки ці країни залишаються ключовими партнерами Великої Британії в питаннях торгівлі, безпеки та боротьби з глобальними викликами, такими як зміна клімату. Водночас ці відносини супроводжуються певними напруженнями, наприклад, у питаннях рибальства, міграції та тарифів.

Brexit також мав суттєвий вплив на внутрішню політичну ситуацію у Великій Британії, особливо у таких регіонах, як Шотландія та Північна Ірландія. У Шотландії зросли заклики до проведення нового референдуму про незалежність, мотивовані бажанням зберегти європейську інтеграцію. У Північній Ірландії питання кордону та імплементації Північноірландської

протокольної угоди створило політичну напруженість, яка може мати довгострокові наслідки для єдності Сполученого Королівства.

Значна увага Великої Британії після Brexit зосереджена на питаннях безпеки та оборони. Збереження активної ролі у НАТО, розвиток двосторонніх оборонних угод із європейськими країнами та посилення кібербезпеки стали пріоритетними напрямками зовнішньої політики. Велика Британія також зберігає свій вплив на міжнародній арені через участь у глобальних ініціативах, таких як боротьба з тероризмом, кліматичними змінами та міграційними кризами.

Отже, вихід із ЄС став важливим етапом у зовнішній політиці Великої Британії, який визначив її новий статус на міжнародній арені. Країна змушена долати значні виклики, зокрема економічні та політичні, але водночас отримала можливість зміцнити свої позиції у світі, шукаючи нових партнерів та адаптуючись до зміненої геополітичної реальності. Майбутнє британської зовнішньої політики залежатиме від здатності уряду ефективно реагувати на нові виклики, забезпечуючи стабільність, розвиток економіки та зміцнення міжнародного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Офіційні документи та джерела:

1. Брюссельський центр досліджень європейської політики (CEPS). Північноірландський протокол: Виклики імплементації. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ceps.eu>.
2. Європейська комісія. Угода про торгівлю та співпрацю між Європейським Союзом і Великою Британією. URL: https://ec.europa.eu/info/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en. – Дата звернення: 15.01.2025.
3. Європейський парламент. Наслідки Brexit для економічної інтеграції ЄС. Брюссель: European Parliament Research Service, 2022. 94 с.
4. Європейський центральний банк (ЄЦБ). Фінансові виклики після Brexit: перспективи для Великої Британії. Франкфурт-на-Майні: ECB Reports, 2022. 136 с.
5. Євростат. Вплив Brexit на економічні показники країн ЄС. Брюссель: Eurostat, 2023. 108 с.
6. Національна бібліотека Великої Британії. Статистичний аналіз зовнішньоторговельної діяльності. URL: <https://www.bl.uk>.
7. Оксфордський інститут міжнародних відносин. Перспективи безпекової співпраці між Великою Британією та ЄС. URL: <https://www.oxford.ac.uk>.
8. Міністерство закордонних справ Великої Британії. Офіційні публікації та звіти. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.
9. Лісабонський договір (договір про реформування Європейського Союзу). URL: <https://coe.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/773>.
10. ООН. Доповідь про вплив Brexit на глобальну економіку. Нью-Йорк: United Nations, 2023. 154 с.
11. EFTA: The European Free Trade Association. History. Main events in the history of EFTA from 1960 until today. URL: <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association/history>.

12. European Council on Foreign Relations (ECFR). Britain's post-Brexit foreign policy. URL: <https://ecfr.eu>.
13. European Council on Foreign Relations (ECFR). Britain's post-Brexit foreign policy. URL: <https://ecfr.eu>.
14. Institute for Government. The UK's Future Trade Relations: Navigating Brexit Challenges. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk>.
15. International Monetary Fund (IMF). The Economic Impact of Brexit on the UK and EU Economies. Washington: IMF Publications, 2023. 178 p.
16. Referendum on membership of the European Union Assessment of the Electoral Commission on the proposed referendum question. URL: http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0006/192075/EU-referendum-question-assessment-report.pdf.
17. World Trade Organization (WTO). The UK's Post-Brexit Trade Policy: Challenges and Opportunities. Geneva: WTO Publications, 2023. 160 c.
18. The Economist Intelligence Unit. Post-Brexit Trade Realities: UK and the EU. URL: <https://www.eiu.com>.
19. The UK in a Changing Europe. Brexit and the Northern Ireland Protocol: Solutions and Controversies. URL: <https://ukandeu.ac.uk>

Інтернет-ресурси:

20. Велика Британія наростила частку вітрової енергії в енергобалансі до 29%. 06 січня 2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/velyka-brytaniia-narostyla-chastku-vitrovoi-enerhii-v-enerhobalansi-do-29>.
21. Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.
22. Європейська правда. Brexit відбувся: Британія вийшла з Євросоюзу. 1 лютого 2020. URL: <https://epravda.com.ua/news/2020/02/01/656534>.
23. Центр європейських реформ (CER). Аналіз безпекової співпраці Великої Британії та ЄС після Brexit. URL: <https://www.cer.org.uk>.

24. Шотландія хоче залишитися частиною Євросоюзу, незважаючи на результати референдуму. LB.ua. Світ. 24 червня 2016. URL: https://lb.ua/world/2016/06/24/338590_shotlandiya_hochet_ostatsya_chastyu.html.
25. BBC News. Brexit: How trade between the UK and EU has changed. URL: <https://www.bbc.com/news/business-56327693>.
26. Hunt A., Wheeler Br. 'Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU' of 10th May 2018 in BBC. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>.
27. Northern Ireland Protocol Britain and E.U. Agree on Northern Ireland Trade Deal. The New York Times. Feb. 27, 2023. URL: <https://www.nytimes.com/live/2023/02/27/world/northern-ireland-brexit-trade-deal>.
28. The Economist Intelligence Unit. Post-Brexit Trade Realities: UK and the EU. URL: <https://www.eiu.com>.
29. The UK in a Changing Europe. Brexit and the Northern Ireland Protocol: Solutions and Controversies. URL: <https://ukandeu.ac.uk>.

Література:

30. Бойко Н. Міграційна політика Сполученого Королівства та міграція з України (1990-2020 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 41-49.
31. Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 258 с.
32. Клементс Д. Вплив Brexit на європейську інтеграцію. Журнал міжнародних досліджень. 2022. №4(38). С. 56-78.
33. Лондонська школа економіки (LSE). Торговельні та інвестиційні відносини між Великою Британією та ЄС після Brexit. – Лондон: LSE Press, 2023. 128 с.
34. Нельсон М. Європейська політика Великої Британії після 2020 року. Кембридж: Cambridge University Press, 2021. 198 с.

35. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Торговельні бар'єри після Brexit. Париж: OECD, 2023. 132 с.
36. Петрова І.В. Вплив Brexit на фінансовий сектор Великої Британії. Економіка та міжнародні відносини. 2023. №2. С. 24-35.
37. Сміт Дж. Велика Британія після Brexit: Політичні та економічні наслідки. Лондон: Routledge, 2022. 234 с.
38. Сокирська В. В. Трансформаційні процеси в Британській імперії другої половини XIX – першої половини XX ст. Суми, 2018. С. 302-335.
39. Томашевська М. В. Громадсько-політичний рух «Залишитися» у медіапросторі Великої Британії (2015 – червень 2016 року). Науковий журнал “Політикус”: Політичні інститути та процеси. С. 93-98. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/18647/1/Tomashevskaya%20Valeriivna.pdf>.
40. Тревор Х. Політика та економіка у Великої Британії після виходу з ЄС. Оксфорд: Oxford University Press, 2021. 312 с.
41. Центр аналізу міжнародних відносин. Шотландія та незалежність після Brexit. Единбург: Edinburgh University Press, 2022. 89 с.
42. Чайковська О. В. Особливості зовнішньої політики Лорда Солсбері. Вісник Київського міжнародного університету: збірник наукових праць. Вип. 7. 2008. С. 1-11.
43. Юдіна Д. Велика Британія – ЄС: Brexit та його наслідки. 2016. С. 1 - 9. URL: https://uaforeignaffairs.com/web/uploads/articles/files/38/43/%D0%91%D0%98%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%AE%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf
44. Bailey J. Scotland's European Future: Independence or Brexit Compromise? Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022. 144 с.
45. Charmley Jh. Splendid Isolation?: Britain, the Balance of Power and the Origins of the First World War. Hodder & Stoughton, 1999. 518 p.
46. Hawkins A. British Party Politics, 1852-1886. Macmillan, 1998. 335 p.

47. House of Commons Library. Brexit and the UK's Security Relationship with the EU. Briefing Paper No. CBP-8192. London, 2020. 76 p.
48. Kennedy M. The Realities Behind Diplomacy: Background Influences on British External Policy 1865-1980. Routledge, 1981. 416 p.
49. Kennedy P. M. The Rise and Fall of British Naval Mastery. PENGUIN UK, 1976. 464 p.
50. Lambert A. The Tory World View: Sea Power, Strategy and Party Politics, 1815-1914. London, 2016. P. 121-148.
51. Mahajan S. British Foreign Policy 1874-1914: The Role of India. Routledge, 2003. 288 p.
52. McTaggart, D. UK-EU Relations Post-Brexit: Economic and Political Challenges. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 212 c.
53. Mosse W. E. The Rise and Fall of the Crimean System 1855–71: The Story of a Peace Settlement. London : Macmillan, 1963. 213 p.
54. Office for National Statistics (ONS). UK trade in goods and services: October 2022. London: ONS, 2022. 120 c.
55. Otte T.G. The Foreign Office and defence of empire, 1856-1914. Imperial Defence The old world order 1856-1956. 2008. P. 9-29.
56. Otte T. G. The Foreign Office Mind The Making of British Foreign Policy, 1865-1914. Cambridge University Press, 2011. 469 p.
57. Rothstein A. British Foreign Policy and Its Critics: 1830–1950. Lawrence and Wishart, 1969. 130 p.
58. Rock D. The British in Argentina: Commerce, Settlers and Power, 1800-2000. Springer, 2018. 424 p.
59. Schroeder. P.W. The 19th-century international system: Changes in the Structure. Cambridge University Press. 1986. Vol. 39, No. 1. P. 1-26.
60. Steele E. D. Palmerston and Liberalism, 1855-1865. Cambridge University Press, 1991. 467 p.

61. Stone J. Bismarck and the Great Game: Germany and Anglo-Russian Rivalry in Central Asia, 1871-1890. *Central European History*. 2015. Vol. 48, No. 2. P. 151-175.

62. Wetzel D. *The Crimean War: A Diplomatic History*. East European Monographs, 1985. 255 p.